

ЖЕНСКИ СВЕТ

ЛИСТ ДОБРОТВОРНИХ ЗАДРУГА СРПКИЊА.

В Л А С Н И К:
ДОБРОТВОРНА ЗАДРУГА СРПКИЊА НОВОСАТКИЊА.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ:
АРКАДИЈЕ ВАРАЂАНИН.

Излази: Сваког 1. дана у месецу по ст. кал.
Претплата, рукописи и све што се тиче листа, шаље се на уредништво Нови Сад (Ujvidék).

Цена: на годину 3 круне; за Србију 3½ динара.
За све остале земље 3½ франка у злату.
Поједини бројеви 30 потура.

Свиларство у 1907. години.

[Свршетак.]

Што се тиче сађења и неговања дудових дрвета, у томе се на жалост овај извештај највише тужи баш на она српска места, у којима је сиротиња већ прихватила неговање свилене бубе. У том послу требају нашем свету и могу да помогну једино власти и имућније газде, у чијим је рукама власт, а ми знамо, какав је Србин, кад добије власт у руке. Он мисли да је онда само зато има, да покаже своју силу. А знамо и наше газде. Зато онда, где има праве родољубиве интелигенције, да утиче на душевност тога света, тамо се ствар промиче напред, а где тога нема, ствар застаје и пропада. То се види из ове статистике о стању дудових дрвета у Бачкој.

Дударе су подигли у: Петровом селу 4800□ хвати, Сентомашу 3600□ хвати, Обровцу 300□ хв., Парагама 500□ хв., Тителу 15 лонац, Старом Футогу 4000□ хв., Мартоношу 4 л., Мохолу 360□ хв.

Засадили су дрвета у: Санти 174, Стапару 150, Берегу 252, Сантову 152, Бођану 60, Дерињи 200, Милитићу 167, Брестовцу 153, Кули 678, Старом Врбасу 367, Фелдварцу 600, Старом Бечеју 750, Петровом Селу 400, Турији 624, Сентомашу 300, Товаришеву 37, Обровцу 197, Чебу 183, Старој Паланци 354, Парагама 88, Силбашу 80, Доњем Ковиљу 200, Каћу 540, Мошорину 300, Локу 300, Шајкашсентивану 200, Вилу 120, Пачиру 50, Бегечу 99, Кисачу 346, Кулпину 400, Старом Футогу 364, Старом

Керу 500, Старим Шовама 400, Пирошу 190, Деспотсентивану 200, Чонопљи 669, Немеш-Милитићу 250, Станишићу 637, Госпођинцима 300, Чуругу 1000, Надаљу 600, Ђурђеву 1000, Жабљу 900, Суботици 1490 и Сенти 3500. — Али још више су на јавним местима засадили другог дрвећа у: Брестовцу (200), Обровцу (350), Паланци (500), Пачиру (600), и Суботици (1500).

Ниједнога дудова дрвета не засадише: Лалић, Пивнице, Гардиновци, Горњи Ковиљ, Тител, Ада, Мартонош, Мохол, Стари Сивац, Баја, Нови Сад и Сомбор. — Али засадише другог дрвећа место дудових: Лалић (80), Пивнице (200), Ада (300), Мартонош (22), Мохол (460), Стари Сивац (200), Нови Сад (60) и Сомбор (487).

Још горе је, што је са немарности власти и можда навалице, из тесногрудости економа према сиротињи, који се ту же на потрицу својих жита, па и због непажње ове при брању лишћа на друмовима упропаштен велики број већ засађених дрвета. Међу таким местима има и наших доста. Тако је *уiproпаштено* у: Сентомашу 242, у Шујкашсентивану 408, у Фелдварцу 459, у Сомбору 487, у Кули 506, у Ђурђеву 543, у Станишићу 552, у Надаљу 600, у Баји 583, а у Суботици 1336, у Сенти пак 1456.

Врховно надзорништво удара пак нарочито гласом на то да ће се свиларство у Угарској само тако развити и одомаћити потпуно, ако се у

првome реду што *екстензивније* негује дудово дрвеће, да га производници имају у непосредној близини што више на расположење и да не морају преко 10—20 километара ићи по лишће, као што се сада још мора да чини. Како се у томе поступа у нас, види се из горњих података. Али има и једна врста *интензивнога* неговања дрвећа, а то је чишћење и поткресивање. Надзорништво даје за то, као и семе и расад, па и јајца свилених буба, што у другим државама све плаћа производник, оно даје ето и стручњачке снаге за чишћење и поткресивање бесплатно, а тражи само радне помоћи од општина. Па и у томе се мора да тужи баш нарочито на наше општине *Параге, Стари Сивац и Сентомаш*. Иако је у тим местима много наше сиротиње, која негује свилену бубу, те је Паражанима исплаћено 106,457 К, Старосивчанима 101,005 К, а Сентомашанима 87,155 К за чакуре, ипак те општине не хтедоше дати кулука за чишћење и поткресивање дрвета; а тиме се бујност лишћа готово удвостручава у дрвећа.

Напоследку ушла је власт у траг и такој несавесности појединих општина, да су пријављивали тачне податке о дударима, којих уопће нису ни имале.

Ту је дакле болест, коју најпре треба лечити. А да је то потреба народна, те онда дужност власти и интелигенције да омогући њено подмирење, доказује то, што се за узрок опадању производње наводи — поред позне лањске године и оскудице у лишћу, због чега су многи морали да упиште већ излежене бубе, као н. пр. у Жабљу 700 њих што уништише по $\frac{2}{3}$ свога накота, само да би остали могли честито исхранити и постићи ваљану жетву — и сељење у Америку. Како су сада, као што знамо, и та врата за исељавање на — срећу нашу овде — затворена, то ће нашој сиротињи, која се враћа баш добро доћи и ова зарада, коју је у нади на већу почела била напуштати.

Напоследку поколебаност у напретку свиларства долази и отуда, као што се износи у пригодном извештају угарског краљевског пољопривредног музеја за 1806., што је цена свили као луксузној роби веома изложена промени, те се производницима и поред њихова успешног неговања не може да загарантује добра цена. Но ту је сада средишња управа, главно надзорништво свиларства у Сексарду, у стању да помогне народу и одржи цену на висини и поред кризе у сви-

ларству у целој свету, јер је 1906. год. већ толико успело да је вратило држави 70,881,816 К предујма, што да је повукло из државне благајне од свога постанка, и још имало крајем те године 122,811 К сувишка, те њиме почело да ствара свој резервни фонд. Због тога је могло 1907. да повиси цену чахурама жртвом од 2,500,000 К, само да би у народу одржало вољу за неговање свилене бубе. Отуда је и поред мање производње у лањској години била народна зарада сарамерно већа, те је просечно место 29 дошло 39 К на појединог производника. Како је пак цена свили колебљива, најбоље показује овај пример: 1977. достигла је била степен од 178 франака, а 1894. спала на 38 франака, па бива случајева да се у једној години покаже разлика од 30—40 ф.

Из тога извештаја имамо још и ове занимљиве податке о развоју свиларства у Угарској. Најпре је ту врсту производње стала уводити велика пријатељица својих народа Марија Терезија наредивши да се нарочито по бившој Граници друмови засађују дудовим дрветима и да се из Италије доведу радници, да поуче народ у неговању свилене бубе, а ради прераде подигнута је била прва предioniца у Осеку. Али то је остао неуспео покушај. Прави препородилац Угарске у економском погледу био је гроф. Стеван Сечењи, који је 1840. наново прихватио и неговање свилене бубе на својим добрима (Ценк) и основао прво друштво (у Шопронској жупанији). Његовим примером је пошао и његов пријатељ барон Никола Вешелењи у Ердељу (Силађска жупанија). Влада је пак бечкој фирми Хофманстал издала привилегију за прекупљивање чахура. Тада је производња достигла била већ 400,000 kgr. Прва предioniца, која и сада ради, заснована је тада 1851. у Хићи у Толнанској жупанији. Али 1850. рашири се болест (побрин) и уништи наново готово сасвим неговање свилене бубе у целој држави. 1867. је по трећи пут влада узела ствар у своје руке и засновала надзорништво у Сексарду и предioniцу од 30 вретена. Али 1879. је толики био неуспех опет, да је потрошено из државне благајне 200,000 К. и сав приход беше 6000 К. Тада се је готово кеначно поколебала била нада да ће се свиларство игда моћи у Угарској одомаћити и у сабору је требао да се прими предлог, да се државна субвенција за тај посао уопће ускрати. И једини човек, који још не беше изгубио сву наду, био је тадашњи ми-

нистар пољопривреде, индустрије и трговине барон *Габор Кемен*, који је порадио да се учини још последњи покушај, и њему се има благодарити, што данас 100,000 породица имају зараде на том пољу. Тај је успех обезбеђен нарочито тиме, што је 1880. засновано централно надзорништво у Сексарду за целу државу са потпуно слободним рукама у свом послу, које је држава само материјално помагала онако обилато, као што горе наведосмо. 1881. је по стручним саветима Виљема Ритера подигнута прва свилара у *Панчеву*, а од тада их је подигнуто још 8, по систему панчевачке нове свиларе у *Толни*, *Лугошу*, *Мохачу*, *Ђуру*, у *Турској Кањизји* и *Бекеш Чаби*, а по другоме у *Коморану* и *Новом Саду*.

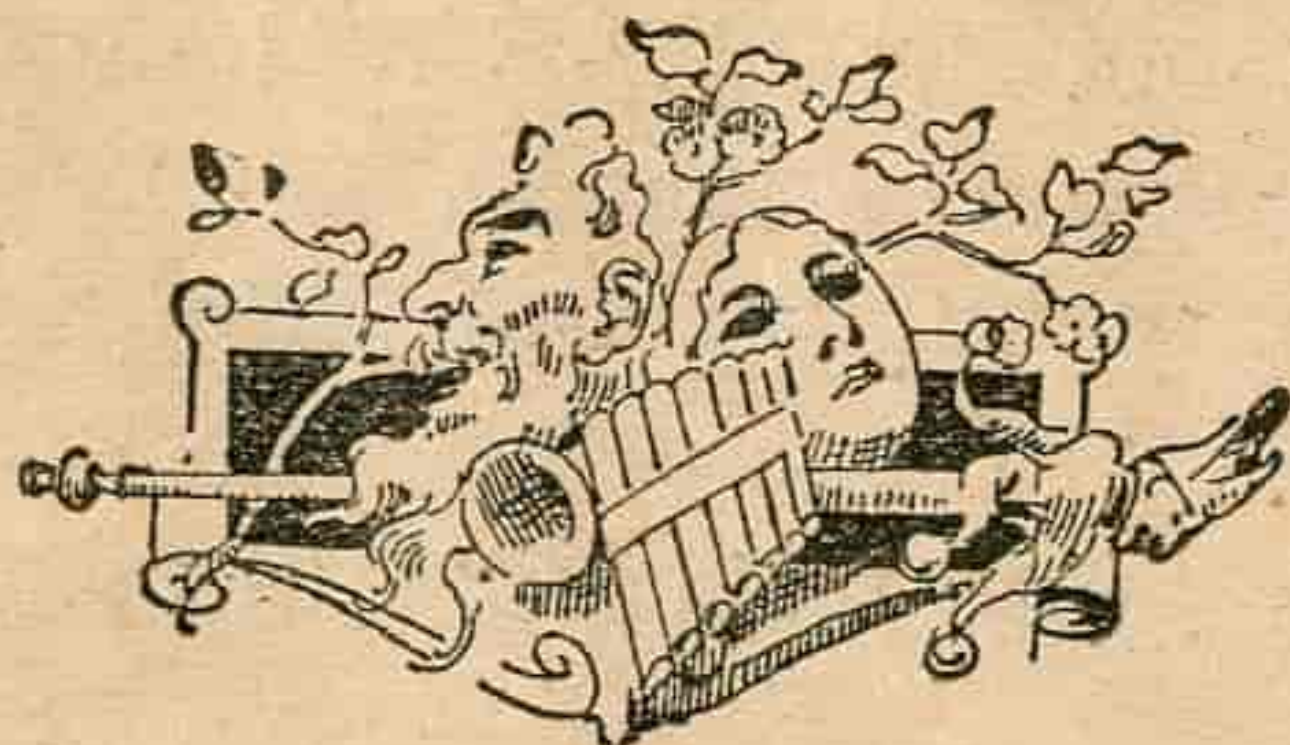
Ради лакшег промета чахура подигнуто је 23 складишта и то: 4 у Хрватској — у *Осеку*, *Загребу*, *Митровици* и *Винковцима*, а од 19 у Угарској 15 је у нашој средини, у: *Баји*, *Белој Цркви*, *Паланци*, *Старом Врбасу*, *Старом Бечеју*, *Старој Молдави*, *Панчеву*, *Суботици*, *Ковину*, *Темешвару*, *Тителу*, *Новом Саду*, *Вршцу*, *Сомбору* и *Жабљу*. А од 9 свилара 4 су такођер у нашој средини, горе истакнуте, а и толнаска и лугошка нам је на домаку. И из тога се види да се је свиларство код нас, у нашим крајевима највише одомаћило, као што то и наведени податци о производницима засведочавају. Због тога баш треба и ми да му обратимо више пажње, да се према екстензивности у нашем народу рационалним радом и интензивно развије. Шта се пак може на том пољу постићи показује нам горњи пример *Јаван Бана*, а још боље ћемо се научити, када сравнимо ту радњу са просвећенима народима на западу. Ми још далеко заостајемо н. пр. иза Француза, јер се код њих већ 1850., само у тој години, произвело 25,000,000 kgr. чахура, а сва угарска производња 1906. била је тек 26,025,682 kgr. Међутим по екстензивности смо им се већ прилично приближили, јер н. пр. 1904. год. бавило се је у *Угарској* производњом чахура 112,712 породица, а у *Француској* 125,244. Али су наши зарадили тек

2.859.945 К а Французи 17.820,000 К. На једнога долази у нас 25 К, а у Француза 139. Да би се дакле и код нас развила та врста рада што рационалније и корисније, држава чини своје на свој начин. Наредила је да се неговање свилене бубе учи по препарандијама и богословијама, а 1906. год. је 46 стручњака у 1,136 општина пред 150,474 слушалаца и у 49 учитељских, 20 учитељичких, 31 богословској и 26 економских стручних школа, у 7 завода глувонемих и у 1 заводу за поправљање држало предавање. Надзорништво издржава још 9 поднадзорника и 87 окружних надзорника и 70 учитељица по складиштима. 1907. је радио 51 стручњак, али сам већ навео недостатке тих предавања за наш свет. Ти стручњаци предају само мађарски, те зато примери Румуна *Николе Мишулина*, нашега пречаснога господина пароха на ланачког *Душана Јаблановића* и господина учитеља жабаљског *Каменка Чуре* не треба да остану усамљени. Нама је то једина помоћ.

На посао дакле, српска интелигенцијо и родољуби! Срби економски и трговци, који долазите својим угледом до власти, старајте се да се по јавним местима засађује дудово дрвеће и да се оно чува, а не да пропада по 35%, као до сада! Највише квара наносе дудову дрвећу деца из несташлука или из немарности при чувању стоке по пољу и друмовима. Зато треба учитељи да их већ у школи поучавају, да као што по у. путству и нагону чувају од штете жита, тако да не кваре ни дудова дрвета по улицама и друмовима, јер и они дају хлеба сиротињи. А и учитељи и свештеници и сва интелигенција, сваки ипмен Србин и Српкиња, треба бар да прочитију и народу протумаче оно, што им о овој ствари написано дође до руку. А наши врхови, наша привредна удружења и новчани заводи требали би да пруже средстава, да се и за наш народ образују стручни људи, који би нашем народу разумљиво, српски откривали тајне разумнога рада и у овом послу. Понављам опет: и то је нека политика и задужбина — родољубив рад.

У Н. Саду о Ускресу 1908.

Ј. Ж.

Жртва проклете жене.*)

»Од мог срца ниси и куд знадеш иди,
Пут бестрага нек те црни демон носи!«
А сироче ћути и сузице роси,
Оборило главу као да се стиди.

Само ове р'јечи што јој рећи знаде:
„То је кућа моја, отац ми је стек'о!“
И тек што је мали ово с плачем рек'о,
А зла жена скочи и бити га стаде.

Кукало је д'јете. Ни сестре ни брата,
Зове: »Помоћ!« али нигдје никог нема;
Ражали се Богу, па он му је спрема —
Један човек бахну и отвори врата.

Уплаши се жена, дјечка бити преста,
А дијете к своје спасиоцу приђе,
Целива му руку. На врата изиђе,
Утјеши се само и суза му неста.

То је целат био са мачем у руци,
Што за благо ствара небројене јаде,
И жена му нешто говорити стаде,
Ал нечујно... тихо, к'о горски хајдуци!

Проклета му жена говораше тајно:
„Награда је добра. Иди код извора
И причекај! Ту се неком смрћи мора.“
А дјечко је слуш'о, смрт чек'о очајно.

Када целат пође, тад му жена рече:
„Који младић први до извора приђе,
Смрт нипошто недај да га мимоиђе,
Нек крвави твој мач главу му одсјече!“

За награду целат весео се диже
И некол'ко пута про пољане крочи,
Па крвнички стаде, на мач се подбочи,
Јер на мјесто своје разбојничко стиже.

А зла жена пита: »Имал' воде, гди је?«
Па са празном кантом у авлији стаде,
Па је оном тужном сирочету даде.
Оно на смрт пође ни жао му није!

„Е, младости моја!“ И тад сузе проли,
Не зна ко га води по узахној стази,
Њој се пред'о гдје се у храм свети слази,
У животу да се још тад Богу моли.

Задрж'о се дјечко у светоме храму,
И ако се на смрт сам журио живо;
Али док је редом иконе целив'о
Демон наговори маћеху му саму,

Те од срца чеду заповједи: »Сине!
На пољану тамо ка целату иди,
Је ли мртав деран код извора види?
Јер могуће није да га смрт размине.«

Дијете је мајку послушало радо,
Па се пустим пољем путовати даде
У замаку клетом пред целата стаде
Целат фикну: »Гдје си, изгубљена надо?!«

Ма и ако душу није им'о праву,
Малишана опет жао му је било;
Ал' награду ком' је оставити мило?
Махну мачем, дјечку одсијече главу!

Тад' из храма на смрт други дјечко дође.
Не гледа га целат, већ крв низ мач маже,
Па када је счисти, он се к земљи саже,
Узе мртву главу, за награду пође.

Пред њега је жена истрчала даљу,
Па га пита: »Гдје си већ за милост Бога?!
Гдје је мртва глава пасторчета мога?
Ја бих живот досад одузела краљу!..«

А целат се смије: »Вјеруј ријеч „праву“
Пасторче је мртво! Награду ми тражи!«
И злој жени мисли да прије ублажи,
Пред њу спусти мртву од дјетета главу.

А њој кô да свану. Мртву главу виђе,
Смијући се више мртве главе стоји
И награду стаде да целату броји,
Ал је нешто ледну! па још ближе приђе.

Задрхта јој срце... Лице поста бл'једо,
На очима њеним заблисташе сузе;
Али опет сумња, и кад главу узе,
Она рече: »Сињој!... то је моје чедо!...«

Тада запоможе као нека луда
И снажно се стане песницама бити;
Ово дјело није нико мог'о скрити,
Кукњава се селом одл'јегала свуда.

Свијет од свуд дође да извиди јаде,
Свак, дознавши шта је, за дјецом је плак'о;
А проклета жена у јадима тако
Пусти грјешну душу и на земљу паде.

Дим. М. Јефтовић-Полимац.

*) „Жртва проклете жене“ истинит је догађај, који сам прибиљежио у своје завичају између При-
јепоља и Пљеваља у Херцеговини.

Ж е т в а.

Сунце жеже са висине,
Све се пече од врућине;
Али поље хлада неће,
Већ на по'со људе креће.

Хитро косом косци косе,
Носиоци хитро носе, —
»Хитро, децо!« — глас се хори:
»Да нам жито не прегори!«...

Зрело жито — право злато,
С неба нам је даровато,
Зато: Богу хвалу дајмо
И на пос'о похитајмо!...

И други су зноја лили,
Да им роди усев мили;
Ал' на поље град им паде,
Па им ништа не остаде!
31. VI. 1901.

Зато треба добро знати
Хвалу Богу своје дати: —
Ратар земљу ралом риља,
Али Господ благосиља...

Већ је подне превалило,
Пламом пламти лице мило:
Снаша љупка, мома смела
Руком брише зној са чела!...

Сунце жеже, земља гори,
С врућином се песма бори,
Па тек после све тишине
Старац викне пун милине:

»Хајте, децо, сад је ора, —
Ужина се, ево, спрема;
Само не знам, што с извора
Хладне воде јоште нема!«...
Чед. М. Шљивић.

Јелена Келер.

Јавно предавање Стевана С. Илкића у сомборском Српском Девојачком Колу,
дана 6. (19.) априла 1908.

Широм целе просвећене Америке и образоване Јевропе данашњим је даном веома добро познато име Јелене Келер, тога најфеноменалнијега бића краја 19. и почетка 20. века.

Американски писац Марко Твен изразио се је у једној прилици, да је по његову мњењу деветнаести век родио цигло две особе, које су cadre, да на себе обрате пажњу целог света, а те две особе да су *Велики Наполеон* и *Јелена Келер*. И та ретка појава, која је у стању била заинтересовати и кроз дуги низ година у запетој пажњи држати цело јавно мњење америчко а делом и јевропско као што су: публицистика, научни педагошки и хуманитарни кругови његови, некако је по све измакла из вида српскога света. Сем једне мале и незнатне белешке о њојзи коју сам ту недавно запазио у једном нашем повременом часопису, за четири године како пратим страну књижевност о Јелени

Келер, не наиђох нигде у српској јавности ишта забележено о њојзи. Па ако неће бити, можда, поучно да сазнамо што о Јелени Келер, а оно ће бар свакако бити занимљиво, да се упознамо са историјом те јединствене душе, која у својем развиту тако рећи граничи са чудом, јер се у различитим својим фазама не подаје тачној научној аналози и образложењу.

Ко ли је управо та Јелена Келер?

Слепа и глухо-нема девојка, данашњим даном 28 година стара, која је у натов томе, што на расположењу има само једино средство за дотицај са светом, један једини орган духовнога живота, пипање — научила не само читати и писати на свом матерњем језику енглеском, већ и сем њега и потпуно правилно устима говорити на немачком и француском језику; која у оригиналима чита грчке и латинске класике, решава тешке математичке и геометријске задатке, и која је мимо тога,

што је са научним степеном бакалавра сјајно апсолвирала курс свеучилишта у Кембриџу, још и књижевница, говорница и јавна радница на друштвеном и хуманитарном пољу. Појава је ова дакле баснословна и да се није појавила у садашњости, да је не потврђују савремени озбиљни и угледни научници и социјални радници, могли би се држати за легенду или једну од многих обмана, данас већ и нама са невероватним рекламама добро познатог новог света.

Кључ, који нам отвара врата да можемо ући у тајанствени ходник душевног живота Јелене Келер даје нам у првоме реду педагошка знаност, која је пронашла средства и начине да следе и глухонеме доведе у везу и општење са осталим светом. Азбука глухо-немих која се састоји из разних покрета и састава ручних прстију, нашла је примену своју и код глувонемих слепаца, којима се на длан исписују знаци специјалне им азбуке, које ови затим прстима изводе, те се тако споразумевају са спољашњим светом. Прилежним и доследним вежбањем у томе долази се до сасвим течног и тачног општења са околином; а књиге штампане испуцаним слогом, дају овим патницима могућност, да се књижевношћу користе. Но све то још није доста за објашњење онога успеха којег је постигла Јелена Келер у својем индивидуалном душевном развоју. Методичка примена горенаведених основних средстава за наставу глухонемих употребљена је до сада код многих стотина глухонемих слепаца и сваки је сматрао за необичан успех, када су дотични могли постићи најобичнији начин општења са живим светом који их окружује. Али на могућност, да тим путем и тим средствима глухонема и слепа индивидуа не само постигне онај степен душевног развоја па уз то и научног образовања, који често не пада лако ни људима са потпуно нормално развијеним чулима и осећањима, није нико могао ни помислити. Јелена Келер дакле мора бити у поседу ванредних, скоро генијалних душевних особина, када су се исте уз тако слаба спољашња средства за разви-

так, могла код ње тако сјајно развити и ванредно усавршити. И у томе лежи други кључ за схватање и упознавање ове заиста загоњетне личности. Но не малу заслугу има по феноменални душевни развој Јелене Келер и њезина не само савесна, већ управо генијална учитељица мис *Соливан*, која је својим спонтаним, ванредно тактичким и на чисто психолошкој штудији основаним поступањем умела пробудити у вечној ноћи успавану живу душу своје ученице. Њене белешке, писма и извештаји у јавности, које је постојано од почетка својега бављења уз Јелену т. ј. од 1887. године па до свршетка њезинога школовања водила и објављивала, дају нам много и веома драгоценог објашњења у овој ствари. Између осталог важно је забележити, да као најглавнији разлог, што је Јелена брзо и најтачније у стању била да схвати и најфиније ниансу значења људске речи, држи мис Соливан то, што Јелена „има једно велико преимућство над обичном децом, а то је — што ништа из спољашњег света не скреће њезину пажњу.“ На ово надовезује руска књижевница гђа Рагозина, која је у руској књижевности много писала о Јелени Келер, ову опаску: „ова узгред добачена примедба у самој ствари даје објашњење феноменално брзине, свестраноме и здравом развоју њезиних необичних способности. Разуме се, да се развити може само оно, што постоји, и да никакво старање, никакви па ни најпогоднији услови не би могли *створити* такав мисаони апарат, каквим располаже мис Келер. Но када га је она једном имала од природе, нема сумње, да су га згодно употребљени услови до крајности изоптрили и сметали су му да распита своју снагу на разноврсне ситуације, које се не тичу самих ствари.“

Занимљиво је, да се је и сама Јелена Келер постарала, да нам пружи поуздано средство за разумевање свог душевног развоја. У својој аутобиографији под насловом „Историја мога живота“, која је преведена скоро на све европске језике, те је тако и мени дошла у руке у мађарском преводу са енглескога оригинала,

описује и приказује нам она ванредном духовитошћу и свестраном прегледношћу ток својег постепеног унутарњег душевног развитка и сазревања. Прочитавши га, човек не може, а да се не сложи са судом о њему већ напред напоменуте гђе Рагозине, која тврди да »нема романа, нема драме који би већма забављао и освајао, него што је историја те душе. Не може се иначе, него са страсним учешћем, с трепетном напрегнутошћу следити за тим пробуђењем и за тим расцветавањем. Читајући то, заборављаш на све; цео ти свет ишчезава, или тачније — цео ти се свет усредсређује у интимној душевној драми само са два лица: дететом и његовом васпитачицом. Удвостручава занимљивост ове књиге та околност, што њих две причају (повест тога живота) од почетка до краја, од првих бојажљивих нада до потпуне победе која превазилази свако очекивање — причају га веома просто, без звучних фразеа и без »речи жалосница«. А тек каква богата грађа, какве драгоцене поуке леже у њему за психолога, педагога, па и за физиолога!“ Сам опис живота свога, што нам га у поменутом свом делу даје мис Келер, носи синтетичан карактер и далеко је од сваке штудијозне критичке анализе. Разне појаве и фазе у развитку своје она нам само описује; сукцесивно, тачно и подробно до ситница. Међутим коментара, објашњења на све то она нам не даје. Оставља га ваљда научницима од струке и позива, да га знањем и умењем образложе и објасне, у колико је љубопитном људском уму дато да продре у дубоком тајанственошћу прикривене тамнике људске природе.

Ја ћу бити слободан п. сл. да вам у кратком прегледу иснесем ток развитка тога необичнога живота, и да вам предочим моралан тип, којег са собом испољава личност мис Келерове.

Јелена Келер рођена је у месту Тускумбији у јужној држави североамериканског савеза Алабама године 1880. Претци су јој швајцарци и један од њих по имену Каспар Келер беше праунук првога учитеља глухонемих у Цириху, који је уједно

написао и књигу о васпитању истих. Породица Келерових је богата и многобројна, те се неки научари труде, да укрштајем разних раса, којих је потомак Јелена, објасне и растумаче генијалне особине њезине природе.

У раном детињству, након 19. месеци од рођења свога док још ни говорити није научила, услед тешке болести провела је она под негом и надзором своје матере, која беше умна женска и која је своје несретно дете многоме чему научила. Материних поука сећа се мис Келер у својем животопису овим љубави и нежности пуним речима: »Мојој је матери пошло за руком, да ме научи многоме чему... Њеној мудрој љубави сам обвезана за све оно, што беше добро у мојој ноћи, која не имађаше наде на зору и описујући даље прво доба детињства свога вели она ово: „Не сећам се, када сам први пут схватила, да ја нисам, као и остали; но ја сам то знала пре доласка моје наставнице. Одавна сам приметила, да моја мати и остали који ме окружују, не изјављиваху као ја своје жеље знацима, већ да говоре грлом. По некада сам се стављала између две особе које су говориле и прстима својима додиривала сам њихове усне. Нисам знала шта значи то и срдила сам се стога. Мицала сам и сама уснама и махала сам рукама као махнита, разуме се без икаква значења, и то ме је тако једило, да сам лармала и саму себе ударала до неизмоглости«. Са својом околином се објашњавала мис Келер помоћу разних примитивних знакова, које је сама измислила; но беда беше у томе, што су њени блиски те њезине знаке донекле и разумели, али она њихове, никако није могла да схвати. То је жедних утисака душу њезину болело те је падала у очајање. Родитељи су јој чинили све и сва, само да јој олакшају стање. Носили су је у Балтиморе неком најчувенијем окулисти, не би ли ју спасли од слепила, но ни ту се не помогавши, отидоше у Вапингтон, где их је доктор Александар Гредем — Бел упутио, да потраже учитељицу из Бостоне из Перкинсовог института за обуку глухонемих

слепаца. Родитељи њезини то и учинише и за неколико дана добише извештај, да је нађена учитељица за њихову кћер.

Овде почиње други период живота мис Келерове. Она сама вели „најзначајнији је онај дан у мом животу, у који ми је дошла моја наставница Ана Менсфилд Соливан. Било ми је тада, без три месеца седам година.“ То беше 5. март 1887. године.

Под руководством мис Соливан напредовала је Јелена веома брзо. Њезина вредна учитељица ју је прво учила речи, и ако она не беше у стању у први мах да сазна везу између речи и предмета, но већ на месец дана од почетка ове обуке мис Соливан писаше својој пријатељици следеће: »Данас се код нас збио важан догађај; Јелена је учинила, други важан корак: она сада зна, да сва што има свој назив и да је ручна азбука кључ за све оно, што би хтела да зна“. Крајем августа дакле након 4 месеца Јелена беше научила 625 речи, о којима имађаше потпуно јасан појам. Тада је учитељица прешла на обуку у читању. За дивно чудо, даровита је ученица по сведочанству своје наставнице научила упознати сва проста и сложена писмена. Затим се је врло брзо освојила и с писањем, и нарочито јој се свидело писање по Брајловој системи, где се онај који пише служи испупченим тачкама.

Читање књига прешло јој је потом у страст; а што је најчудноватије, она је неким посве необјашњивим унутрашњим схватањем разумевала смисао читавих изрека, а по општем смислу усвајала је и значење оних речи што су се у њима налазиле, а њојзи су међутим дотле биле непознате.

Не мање леп је напредак за то време показала и у рачуну. Неће бити на одмет ако напоменемо, да Јелена Келер поред све своје даровитости не би у стању била одмах на првом кораку тако научити говор људски, да том није ишла у прилог ванредна простота корена и облика енглескога језика; чије су речи већином од једнога слога или ако нису од једнога оне су кратке, а уз то се и не мењају,

тако да именице и придеви немају ни падежа, ни родова, а последњи немају ни множине.

Сви до сада наведени успеси у развиту мис Келерове, имали су донекле слакшицу у томе, што су средства за душевни развитак њезин имала стварну, реалну подлогу; узимана су из круга предмета, који ју непосредно окружаваху. Но сада наступаше нов одењак у томе развиту са новим тешкоћама. На име ваљало је прећи на појмове апстрактне, имао се прокрчити пут у област идеја, а тим у вези и у свет разума и размишљања. Али све препреке, које се и на томе путу појавише Јелена је уз помоћ своје учитељице лако савладала и отклонила.

Не могу пропустити, а да овде не наведем сопствене речи мис Келерове, како је дошла до првог апстрактног појма. »Сећам се онога јутра — пише она — када сам први пут запитала за значење речи »љубав«. Тада сам тек мало речи знала. У врту сам нашла неколико раних љубичица и донела сам их мојој наставници. Она ме хтеде да пољуби, али ја у оно време још нисам волела, да ме ико љуби осим моје матере. Мис Соливан ме је нежно обгрлила једном руком, а другом је исписала на мојем длану »љубим Јелену.«

»Шта је то љубав? — запитах ја?

Она ме притиште ближе уза се и рече: »љубав је ту«, показујући за то време на моје срце, чије сам куцање тада први пут свесно приметила. Њезине речи су ме веома збуниле с тога, што ја у то доба још ништа нисам схватала, што нисам била у стању дирнути рукама.

Омирисах затим љубичицу у њеној руци и запитах у пола речима у пола знацима: »није ли љубав можда мирис цвећа.« — Није одговори ми она.

Ја се опет замислим. Сунце нас је топло грејало.

»— Није то љубав? — запитах ја пружајући руку у правцу од куда долажаше топлота.

»Мени се чинило, да ништа не могаше бити дивније од сунца, чијим утицајем

све цвета и расте. Но мис Соливан одмахну главом, и ја остадох у великој недоумици и огорчењу. Било ми је необично. Зашто ми моја наставница не може да покаже љубав?

„Након два дана низала сам стаклене перле разне величине у симетричке групе: две велике, три мале, и т. д. Направила сам у том много погрешака, а мис Соливан ме је вазда из нова упућивала с кротком трпељивошћу. На послетку и ја сама запазих велику погрешку у распореду перли и на лист усредсредих своју пажњу на задатак, старајући се да се довинем у каквом реду би их ваљало нанизати. Мис Соливан се дотакну мојега чела и енергично поче цртати на мојем длану реч и размисли.“

„У једном магновању, као надахнута ја схватих, да та реч означава радњу, која се догађаше у мојој глави. То беше први апстрактан појам, којег сам мисаоно усвојила“.

Уза све то веома је чудновато, да и у овој фази душевног развијања Јелениног иницијатива и импулс за сваки даљи корак долажаху баш од ње саме. Она је стављала својој учитељици такова питања, да се ова сама дивила, од куда јој она падају на памет. Ево н. пр. како је дошла до размишљања о Богу, „У саразмери — читамо у белешкама мис Соливан — како се ширила сфера њезина опажања и како се богатила резерва њезиних речи, која јој даваше могућност да у танчинама изражава своје и схваћа туђе мисли, она је упознала границе људске производње и провидела је, да је нека надчовечанска сила морала створити земљу, сунце и све хиљаде познатих јој не руком човечијом створених предмета. На послетку је дошао дан, када је она категорички захтевала да сазна име те силе, о чијем се бићу уверила већ путем својег сопственог мишљења“ И њезина учитељица није пропустила ту прилику, да је не уведе у сферу религије, која је затим у великој мери обузела душу младе јој питомице. У овим питањима нарочито јасне и задовољавајуће одговоре, давао јој је лично бостонски англикански епи-

скоп чувени богослов Филип Брукс, за време њезиног бављења у Перкинсовом институту у Бостону, где је Јелена заједно са својом наставницом проводила зимње месеце.

Највеће дивљење изазиваше Јелена Келер тиме, што је реаговала и на такве утиске, за које се није могло ни претпоставити, да би могли допрети до њезине свести. О томе мис Соливан пише 1888. г. ово: „Она не само да распознаје пријатеље и познанике, чим се дотакне само њихова одела или руку — већ схваћа и расположење особа које ју окружују. Ако је особа с којом Јелена говори необично весела или тужна, не постоји никаква могућност, да се то од ње сакрије. Она је у стању да одгонене смисао сваке промене у положају и у изразитој игри мишића руке и она се толико изоптрила у тумачењу овог несвесног манифестовања осећаја, да нам често и мисли погађа Она је научена да у неким покретима тела чита гнев или досаду, у другима — радост; у трећима — огорчење“ Јелена и сама спомиње на једном месту своје автобиографије ту своју осетљивост, али веома укратко. Ево шта она каже о томе: „Обично мисле, да човек прима утиске само кроз очи и уши, и због тога се чуде, што ја примећујем разлику међу градским улицама и сеоским путевима Они заборављају, да све моје тело осећа услове који ме окружују.“

Године 1891. у битним цртама завршена беше мисија Јеленине учитељице мис Соливан, јер јој ученица беше у сваком погледу усвојила све оне основе које су јој за даљи нормални развитак потребне биле. „Остало беше — по речма гђе Рагозине“ — да испуни још само једно чудо, које се чинило у таком степењу немогуће, да су и људи из њезине околине одступали од тога потхвата, бојећи се разочарања. Само се Јелена није уплашила труда, и на највеће изненађење целе Америке, која је живо пратила цео ток њезиног васпитања — она га је победила. Она је остварила своју заветну машту: научила је говорити устима!“

Подвиг овај извршен је године 1890. када је у Бостон дошла из Јевропе једна госпођа, која је у Норвешкој видела једну глухонему и слепу девојчицу, која је научила нешто говорити. То је још већма охрабрило жељу Јеленину, да се и она ода овом тешком послу. Обука у говору поверена беше једној специјалисткињи по имену мис Сари Фулер, веома образованој и добродушној госпођи. Јелена сама овако описује њезин наставни поступак: „Мис Фулер је лако проводила мојом руком по своме лицу и давала ми је, да опипам положај њезиног језика и усана при сваком засебном гласу. Ја сам јој усрдно подражавала, и после једнога сахата већ сам усвојила шест гласовних јединица (писмена) М, Н, А, С, Г, Ј. Мис Фулер ми је дала свега једанаест лекција. Никада нећу заборавити моје изненађење и усхићење, када сам у вези изговорила прву кратку изреку: „It is warm“ (топло је). Наравно, да то беху изломљени, несигурни гласови, али ипак то беше — људски говор!“ ... Касније се она помоћу своје верне пријатељице мис Соливан веома извежбала у говору, како на енглеском, тако исто и на француском и немачком језику, да по суду специјалиста она у опште говори много боље и савршеније него што су то у стању да чине глухо неми, који се видећи обучавају у говору. Прве успехе свога говора посветила је она одмах јавној служби, јер је већ од шеснаест година држала свечан говор у Филадельфији пред „Друштвом за ширење предавања живог говора глухима“; а други јаван говор свој посветила је општој хуманој сврси, када је пре неколико година у Бостону, пред палатом посланика држала говор у тој цели, да их задобије, за оснивање једног специјалног завода за васпитање и обуку глухонемих слепаца.

Човек би помислио, да је мис Келер научивши говорити и осигуравши тако себи могућност, да усмено изражава другима своје мисли, осећаје и жеље, била потпуно задовољена. Ни из далека не. Њезина амбиција добила је тиме још више полета и најзад се испољила у

категоричкој жељи, да ступи у свеучилиште и да се у потпуном савршенству одомаћи у области науке. Сродници и пријатељи њезини прогивили су се тој њеној намери из бојазни, да не премори и онако одвећ напрегнуте своје способности. Но она није хтела попустити, те тако 1896. ступи у приправну школу за универзитет у Кембриџу. Мис Соливан је и овде није остављала. Она отправљаше дужност посреднице, која је ручном азбуком саопштаваше професорска предавања. Књига из разних струка нарочито беху за њу поручене и штампане испушченим слогом у Лондону и Филадельфији. Уз мис Соливан помагаху Јелени у ваншколским часовима директор завода и учитељица немачког језика, који ради тога нарочито научише ручну азбуку. Три године провела је мис Келер у савесном спремању за ступање на универзитет и јаком вољом, несаломљивом издржљивошћу на крају треће године на име 29. и 30. јуна 1899. сјајно је положила пријемни испит за ступање у Редклиф Колеџ. Пријемни испит јој беше строг у сваком погледу. Испитна комисија не имађаше никаквих обзира према њојзи. Ево како га она описује: „Првога дана беше на реду грчки и латински језик; а други дан беху одређени алгебра и геометрија.

„Мис Соливановој не дозволише ни да ми тезисе прочита. Већ позваше једног предавача из Перкинсовог института, мистера Вејнинга, те ми је он преписао тезисе тачкама (braille). Он не беше познат самном, те не могаше никаквим другим начином говорити са мном. Испит из језика помоћу писања с тачкама прође сретно; но кад је ствар дошла до геометрије, искрснуше нове тешкоће«. Даље сад описује мис Келер како је те тешкоће савладала огромним трудом и завршује овако: „Ја никога не карам због тог. Екзаменатори нису знали, у колико су ми удвостручавали тешкоћу мојих задатака а нису ни захтевали у чему се управо састоје те специјалне тешкоће. И ако су ми нехотице стављали препреке, ја се могу тешити сазнањем, да сам их

све победила. Борба се завршила, и ја сам могла ступити на универзу у свако доба“ И заветну жељу своју је постигла и остварила. Постала је студенткиња универзитета, којег је године 1904. сјајно завршила добивши научни степен бакалавра!

Све што је могла за себе у смислу духовнога развитка свога желети тиме је постигла. Пред њом се сада, са свршетком универзитета отвараше перспектива новог живота. И она ни мало не преза, да у њу слободније погледа. Она се не страши животних подвига и терета, које ће јој овај на плећа ставити. Она је оптимистка. При крају иступања са универзитета она већ прави планове за будући рад свој и у другом литерарном делу свом под насловом »оптимизам«, ресимира искуством и науком стечене спознаје своје, објављује нам схватање и поглед свој на свет и износи нам прециозно обележена руководна начела за своју делатност у будућности. Ево што нам казује она о томе. „С бијућим срцем и светлим надама погледам ја на делатност, која ме очекује у будућности. Моје учешће у светском раду можда ће бити и ограничено, али ће за то бити рад: и то већ много вреди. Сама жеља за радом је оптимизам Ја могу радити главом и рукама, ја сам без обзира на што — оптимистка. Истина, ја сам пре држала, да ће мојој жељи, — да урадим што корисно — сметати препреке. Но ја сам се уверила, да и ако је мало оних путева, на којима могу доносити користи, зато посао који ми се пружа нема краја. Богаљ може бити најусрднији радник у врту. Ако други ураде и више од њега, ипак виноград зре на сунцу и помоћу његова труда Дарвин је могао свега по сата да ради у непрекиду; па ипак тим полусатима ударио је темељ новој филозофској системи. Ја свом душом тежим да испуним једну високу, дивну задаћу; али је главна дужност моја — да извршујем скромне обавезе онако, као да су највише и најблагородније. Моја је служба у томе, да се домишљам, како ћу боље испунити захтеве које ми ставља

сваки дан и ја се радујем, кад други врше оно, што ја нисам у стању да радим“ Колико високе свести о дужности људској; колико пројског самопоуздања и колико вере у моћ и победу добра леже скривене у тим речма. Румен стида ваља оне да нагнају образе људима, који се код очњег вида, здравог слуха и језика устручавају да ступе у животну борбу и кукавички стрепе од сваке непријатности, која их евентуално може да снађе у тој борби. Двоструко пак храбрости могу оне да улију у прегатоце, те да их спасу у часовима искушења од малодушности и пада, јер долазе из душе слабе, нежне женске, уз то следе и глухо неме.

Данашњим даном Јелена Келер пошто је одолела свима природним тешкоћама и препрекама које стајаху на путу њезином личном усавршењу, одала се је она живом и неуморном раду на пољу просветном и човекољубивом, старајући се на све могуће начине за васпитање, напредак и опскрбу оних патника, који су као она лишени слуха, говора и вида, да их тако спреми за корисне чланове човечанске заједнице и да тако у лаж утера предрасуду, да су они један терет друштвени.

И где да потражимо стимул, који је ову чудну девојку учинио таким оптимистком и таким алтруистком? Ни у чему другом, до ли у њезиној дубокој религиозности, која је у ње „кључ свега“. У својој автобиографији даје нам она и доказ за то. Између осталог говори нам она о томе на следећи начин: »За једно од највећих блага, која су ми дарована сматрам ја то, што сам била позната и што сам говорила са таким знаменитим личностима. Само они, који су знали епископа Филипа Брукса могу оценити, шта је била његова дружба за оне који су се њоме користили. Као дете волела сам да му седим на коленима и да једном руком чврсто држим његову велику руку, док ми је међутим мис Соливан на другој писала његове дивне речи о Богу и животу духа. Ја сам га слушала с детињским чуђењем и усхићењем. Умом се мојим истина нисам могла до њега винути,

али растајући се од њега, свагда сам понела по какву прекрасну мисао, дубоки смисао које ми је постајао јасан сарамерно према томе, како сам напредовала духом. Један пут сам му изразила своју недоумицу због тога, што је на свету тако много религија. „Јелена — рече ми он — религија је једна, свесветска: религија љубави. Љуби Оца небснога свим срцем и душом, љуби свако дете Божје сарамерно према снази својој, и запамти, да је у опште више добра, него зла — те ћеш имати кључ за све“ Не варамо се, да су те и сличне поуке утицале на онако идејалан склад мисли Јелене Келер, на којима је она основала свој алтруистички и благодетни рад на јавном попришту. Ни мало не сумњамо, да је високи оптимизам ове чудне девојке, као и њезино прегалаштво основано на том непоколебивом темељу дубоке религијозности; религијозности без слепог фанатизма за облик и букву религије, но тим већег одушевљења за дух и смисао њезин. Само душа кроз прожета таквим религијозним духом, могла се сачувана бити да не овлада њоме очајање у моментима сазнања својих физичких недостатака, које ју чине робињом од света одлученом. Само религијом Христовом, том *per excellence* религијом љубави, окићена душа њезина могла се у себи кристалисати оно душевно спокојство, оно идејално уверење и онај благородни поглед на своје место и определење свету, које Јелена Келер формулише и одређује овим рачма: Истина, понекада ме осећај одвојености од света савлађује као нека хладна магла и ја осећам, да седим сама код затворених врата живота и очекујем нешто. Тамо, унутри су светлост, музика, слатки разговори; али ја тамо не могу да уђем. Судба, сурова и немилостива испречила се преда ме. И јер ми је срце осетљиво и страшно, у мени се буди питање: »Зашто то?«; али ја ипак не изговарам горке, празне речи које ми наваљују на језик; и оне тако задржане падају ми на срце, као неиспакане сузе. Неограничена тишина стеже ми гру-

ди. Али тада придлази нада с осмехом и шапће ми: »Радост је у заборау на самога себе!« И где ја се паптим да ону срећу која сјаје у туђим очима, учиним својим сунцем; звуке који веселе туђе уши — мојом срећом.

Ови речима не треба коментара. У њима изражена узвишена и нежна појезија, удружена са дубоком животном философијом и најсавршенијом практичном етиком, у тако лепој одори, казује нам јасно сву суштину науке. Онога, који је на Голготи, положио душу своју у откуп за многе, чијој пожртвовности, и чијем заборау на самога себе, верно подражава на својој Голготи — јединствена Јелена Келер.

Време ми не дозвољава, да још и даље дуљим опис и да се упуштам у подробности ове ванредне појаве на позорници савременог нам живота. У крупним потезима приказао сам Вам *p. sl.* развитак и морални значај њезин. Она нам јасније од свију речи, убедљивије од свих доказа, живим примером казује, каквом истрајношћу, каквим одушевљењем ваља и с каквом коришћу може да послужи сваки човек на оном животном попришту на које га упућују његове личне способности и животне околности. Она нам очигледно потврђује снагу и моћ воље људске оплемењене добрим васпитањем и стављене у службу опште човечанских идејала!

Она нам најзад у једно исто доба и тако просто и тако класично посведочава истинитост српске народне пословице, која вели, *да се од човека ништа отело није.*

Пример Јелене Келер нека нам светли и нека нас подстиче на племените подвиге у борби за свој и својих ближњих напредак. Пример њезин нека нам буде путевођа у борби са својим слабостима, недостацима и рђавим склоностима наше природе и он ће нас зацело одвести победи истих, јер „Јелена Келер је победница. Она је освојила један свет: царство светлости. Благо њој!“ — Одајмо јој стога признање и подражавајмо јој!

З а к л е т в а.

Заклео се дон Алфонзо
Пред дружином у механи,
Да ће горко осветит' се
Лепој дони Маријани.

— »Још је давно, давно било,
Кад због неке чудне ствари,
Жестоко се међу собом
Омразише наши стари.

И моја је мржња страшна,
Ал' освета још страшнија,
И ма да је не познајем,
Мрска ми је као змија!»

То је рек'о, па се брзо
На коњица баци свога
И полети као стрела
Преко поља широкога.

Освета га напред гони —
У грудима мржња пламти,
Тешко, тешко јадној дони,
Добро ће га да запамти!

И ено га! Већ је стиг'о
До пребелих двора њени', —
Многе слуге пред њег' стале,
Па га гледе зачуђени.

Али он се не обзире
На глупава њина лица,
Но полети као срна
Преко многих степеница.

У одају једну ступи
Залупивши бесно врата, —
А ту, пред њим стајала је
Жена једна умиљата.

Њежна као осмјех зоре,
Млада као капља рајска,
Бела као љиљан чисти,
Рујна као ружа мајска.

Погледа је дон Алфонзо,
Погледа је зачуђено,
Тај је поглед говорио:
Прекрасна си, дивна жено:

Па из уста место да му
Плане клетва понајгора,
Он се смерно поклатио:
— Љубим руке, о сењора!

Погледа га она благо
Осмехну се умиљато:
— Добро дошли, доне млади,
Баш нек вам је хвала за то!

Ја сам овђе сасвим сама
Од досаде патим доста,
Мило ми је, што поздрављам
Тако добра, красна госта!

Дон Алфонзо поклати се —
Гледајућ' је све једнако,
Па збуњено прошапута:
— Радујем се и ја јако!

И коракну мало ближе
Пољуби јој руку малу,
Па у слатком разговору
Униђоше тад у салу.

*

Није прошло много дана,
Дон Алфонзо јави свима,
Да већ сада самац није —
Да женицу красну има.

Свет.

**СРПКИЊЕ! Оснивајмо своје Добротворне Задруге Српкиња
свуда па и у најмањем српском месту.**

Приређујмо сваке године једну забаву у опште народне сврхе.

Помишљајмо на своје петогодишње састанке!

Младој невјести.

Ој, стани дјево
Млађана,
Не хитај! Стићеш
Зарана!

Погледај сузе
Мајчине,
Уздахе тужне
Бабине!

Врати се мајци
Још мало,
Не би л' јој суза
Нестало!

Врати се баби
Милом свом,
Стишај му тугу
За тобом!

Бос. Петровац.

Погледај браћу
Миљену
Погледај сеју
Цвјељену!

Врати се сејо,
Још мало,
Не би л' им суза
Нестало! . . .

А дјева ћути
И плаче. . .
Жао јој мајке
И браће! . . .

Ал' љубав њена
Драгана
Жури је кући
За рана! . . .

† Богдан — Крајишник.

На гробу очеву.

(Марија Херберт.)

Идемо, живимо из дана у дан,
И у том низу пролази време,
Вршећи мирно дужности свете,
Дечици нашој дајући спреме.

Носимо цвеће ка гробу твоме,
Ал ти нам спаваш у мирном сну,
А гроб твој нашу младост покрива,
Несвесни тога стојимо ту.

Беч, 10. IV. 1908.

Кад и кад само, када нас туга
Живота к теби дотера јадне,
Тад' к'о да твоје очинско срце
Подиже земљу и плоче хладне.

К'о да нас гледаш очима твојим',
Пуним доброте, утехе, снаге,
И к'о да руком нежно и мило
Милујеш лица деце ти драге.

Вукосава.

Женско питање.

(Посвећено мојим милим родитељима).

(Наставак.)

II.

Модерним људима се чини, да им човек слободу вређа, када их упозори ма само с' чисто објективног гледишта на њихове социалне дужности. Но постоји једна сила, која нас овлашћује, која нам управо заповеда, да према свом знању и зрелој увиђавности заступамо становиште испуњавања друштвених дужности, те нам налаже да лепо ценимо а зло ку-

димо и потискујемо. Јер треба да се навикнемо, да је — као што Roileau каже: „rien n'est beau que le orai, le orai seul est aimable,“ ма да ћемо спознати узвишеност релативне истине и то ћемо спознање и у свакидањим приликама употребити моћи!

Појединац не сме вређати у приватном саобраћају унутарње осећаје осталих — вели етикетно правило; то стоји,

но не значи, да се у сваком случају треба покорити истом правилу, нити пак значи, да човек са затвореним очима мора мимоилазити свако зло на које у модерном друштву сваким даном наилази. Истина је та, да сви појединци било им право или не било, ипак једну заједницу сачињавају, једно друштвено тело, те је у тој заједници сваки поједини осећај, свака мисао и свако дело подчињено здрављу целог организма. Таково је већ друштвено уређење, те према томе сваки покрет, који свесно или несвесно затим иде, да поруши онај чврсти фундаменат на коме је наше народно благостање саграђено, треба још за раније да претерамо преко граница оних земаља, које су освећене традициом и крвљу наших прадедова.

Снага ради у природи, моћ подељује право и одлучује у животу. Узмимо за најједноставнији пример праљу, која од раног јутра до мркле ноћи ради; исти рад она своје заслуге ради врши, а зарађује свој хлеб зато на такови начин, пошто јој оскудева свака друга наобразба, те мора себе тим начином одржати. Исти случај може а и дешава се и код мушких н. пр. код творничког раденика; ко од њих двоје, да ли мушки или женска већу снагу при том развија, то је споредно: свако оним начином врши свој задатак, који му је природа омогућила, те према томе добива и награду, а важи ово правило за свако оно поље на коме се мушки и женски пол надмиче, те су баш зато тому слична питања смешна, а са модерним феминизмом никаква посла немају. Та у главном се и не пита, који је пол у стању већу физичку а уједно и друштвену снагу развити, пошто је то индивидуално различито; зато оставимо бар засада ова споредна питања на страну.

Додуше, истина је, да се женским много приговара, колико су досада незнатног створиле на умном пољу; но питање је да ли им се ово тенденциозно пребацује? Сумњам, да би свесни мушки толико кратковиди били; јер чини л' ко штогод у заједничком смислу, мање-више

доказује своју неозбиљност и неправедно становиште. Само су они у стању факта и релативну истину спознати, који свако питање с' озбиљним намерама изпитују, а не са детињастим предрасудама. Но примећујемо, да је свакако погрешно, ако се даме од тих «тенденциозних» пребацивања дају завести, те се многе као уз пркос изкључиво знанственим или другим струкама посвећују, те напуштајући тиме своја огњишта и њима намењени делокруг, бацају се у наручје природних идеја болесног начина живота. Као што сам већ у првом делу ове расправе напоменуо, држим, да је јасно, да би женске за кратко време исто толико рђавих доктора и адвоката и т. д. поклониле друштву као и мушки, но по све другог значаја има питање, да ли би жена овако изкључивим радом одговарала својим дужностима, које јој нису људи а нарочито не „омражени“ мужеви определили, него величанствена природа?! Да ли би жена тим далеким путем постигла оно за чим тежи?!

„Der kluge Mensch schweift nicht nach dem Fernen

Um Nahes zu finden,
Und seine Hand greift nicht nach den Sternen
Um Licht anzuzünden.“

Запитајмо само себе, да ли ће човечанство сретније бити, ако нам женскиње већ и саме буду хтеле вршити дужности мушких, и да ли не скрива у себи већ сама та њихова нездрава тежња опасност за цео социални ред? „Homo sapiens“ само оно хоће што хтети треба; способност дакле од природних закона зависи. Ко немогуће хоће и замишља, да он исто и спровести мора тај није биће искрених жеља и реално идеалног живота, него је играчка сујете, а способност и воља су му маркирана својства, опасна за друштвени живот.

У осечкој »Drau« од осмог децембра препр. г. вели гђа И. Е. ово: „Ми врло добро знамо, да су женске мало створиле на умном пољу,, но тепимо се, да се иста околност ипак може протумачити модерном науком о развићу“. Лепо речено; но и без ове науке се да доказати,

баш обратно, да су и зашто су многе женске и на умном пољу много значајног створиле. Ал' познато је, да не мора сваки умни рад на папиру штампан или у бронзу саливен бити. У моћи уплива лежи значај умног рада и његово свето право у реалном животу, а у ком облику се манифестује исти рад, то је опет друго и засада овде споредно питање.

Природа је жени друге путеве одредила него ли мушком, а регулација друштвеног рада оба пола води к једном циљу; оба рада се спајају у једној дужности — да човечанство унапреде и оплемене; то су две паралеле, које се из непознатих даљина почетка света из једне тачке полазећи у неизмерном мору будућности опет у једној тачци састају.

Не изискује се, да нам младе девојке »болесно умиљате буду и у наивном незнању недотакнуте од гадне прозе живота.« Ово је на жалост захтев гдекојих родитеља, који на будућност своје женске деце не помишљају, ал' мушки увек теже, ако баш не за »гадном прозом«, оно свакако за здравим схваћањем живота; јер реалност није одвратна, она је најчистија поезија, а захтева је и сам интерес друштвеног благостања.

Још се мање изискује да женско буде »биће, које је уображеним, болесним мислима окужено, нежно и мило као пролетњи поветарац«. . . . Не, . . . ово човек здравог разума не изискује, а још мање би то самој природи одговарало, јер нежност душевног расположења без снаге и без великодушности је слабост, трска, коју сваки ветрић пољуља; ал' душа, која је себи присвојила узвишено мишљење, мирним разумом слуша глас вечите радости, ужива у јави овога живота, схваћа узвишеност свог' положаја *будуће матере* и непоколебљиво брани светињу брачног

живота од силних нападаја западног модернизма, који би бољан и немоћан, да окаља свети олтар материнске љубави.

Изрод истог здравог схваћања реално-поетичког живота, такозвана »слобода«, то је ипак већ сувише прозе, а под том »слободом« нам пате невина дечица, тада и ослонац будућности. Та »нервозна« господа и госпође нека помисле, да абсолютне слободе нема, она не постоји; човек је слободан док у кругу својих дужности, у оквиру хармоније свог уверења и моралне одговорности све оно испуњава, што му љубав према себи и својим ближњима налаже; без граница нема нигде слободе, а модерна жена је баш тада најмање слободна, када прекорачи праг њеног опредељења, јер тиме постаје робкињом своје »слободе«, она замишља себи да је слободна, ако јој се мисли врву удаљене од интимног круга својих најмилијих, у црним облацима модерних идеја, социјализма и осталих безбројних — изама.

Опасност баш у томе лежи, што се исте идеје труде, да »увере« женски свет, да је брачни живот »дресура« а нежност осећаја да је слабост. Сопствено или уопште неспоразуми приватног карактера свагда имају и свој разлог (врло често је и ђуд господина мужа), те се томе да и помоћи; ал' никако то не сме бити разлог, да се жена баци у наручје бесмисленим теоријама еманципације, које са погрешног становишта полазећи не иду за тим, да обезбеде брачни живот од сваког, него да подпуним ослобођењем жене и мужа од узајамних дужности, упропасте породични живот. Пад морала у породичном животу и пад чистоће брачне везе су били узроци пада Рима и старог века.

(Свршиће се).

Док тебе.

Док тебе, драга, упознао нисам,
Не схватах чари слободних пољана,
Дивљачност лепу брегова нам сури',
Између којих поток шумно јури, —
Долина дугих, пошумљених страна.

Нити осећаш драж бескрајног свода,
На коме трепте разнолике боје,
Јаке и благе, пуне сјаја, мира,
Топле и хладне, чија снага дира
И испуњава небо душе моје.
Су вода ње.

Нити осетих мекост лаких зрака,
Недрима ноћи што нечујно нише
Сребрни месец, нити гласе оне
Што тако мирно вечну песму звоне,
Којим' ноћ сана малаксало дише.

Схватао нисам себе нити друге,
Луто сам вазда, сврхе знао нисам,
Све ме мамило, ал је врло брзо
С разочарења душу бол растрзо:
С тобом свет познах, познадох се и сам.

Рад. П. Ћирић.

На грудима твојим...

На грудима твојим ја ћу л'јека наћи
И уждити пламен, што се љубав зове,
Оживићу снове, што ми душу хране
И напит' се миља, што ми срцу гове.

Отворићу двери на олтару твојем
И примити причест из сјајног путира,
Разагнаћу боре с' умореног чела
И захорит, пјесму сред тихога мира.

А ти да л' ћеш чути мога срца гласе,
Хоће л' небо твоје навјестит' ми зору,
Па да срца наша у заносу светом
Загрљена плове по љубавном мору?

Бос. Петровац.

† Богдан—Крајишник.

Конгрес талијанских жена у Риму

одржан од 10. (23.) до 17. (30.) априла т. г.

(Наставак).

Дне 24. (11.) априла у појединим од-
сјецима конгреса бјеху усвојене разне
решолуције.

У одсјеку за *књижевност и умјетност*
донешена је слиједећа решолуција. Кон-
гресисте узев у обзир друштвену и мо-
ралну важност женских књижевних про-
извода а припознавајући њихову све-
већу активност у томе, па водећи ра-
чуна о нужди да се књижевни женски
ред оријентира према здравим и преци-
зним идеалима, изјављују топлу жељу,
да би списатељице талијанске, свијесне
о благотворном или штетном упливу сва-
ког књижевног рада, настојале, да њи-
хови књижевни радови буду прожети ми-
слима и идеалима, које би прочистиле
морални амбијенат (смер).

Одсјек за *игијену* изјавио је слиједеће:
Увјерен, да треба побољшати здравство-
но стање школа, изјављује горућу жељу,
да буде одређен редован надзор, те пред-
лаже, да се учине кораци, како да се
што пре доскочи овој сврси, наиме: да се
именује мјешовито повјеренство састојеће
се из игијениста, антрополога, школских
назорника и госпођа. Ово повјеренство
имало би да састави један нацрт, како да
се то спроведе у Риму.

Исти одсјек донео је и ову резолу-
цију: Конгрес сматрајући дом (кућу) за
стожер, у ком се приправљају фактори
будућег друштва, изјављује жељу, да
би женске, као саучеснице живота и
друштва уложиле сав свој уплив да се
дом спреми тако, како да одговара доса-

дањим модерним и знанственим критеријима и захтјевима.

Одсјек за *исељавање* донео је оваку резолуцију: Конгрес талијанских жена одобравајући сасвим дјело филантропично и патриотично, учињено од опћине и грађана Трента у корист исељеника белунских, тражи од повјеренства за исељавање, да поради у корист талијанских исељавања до даљних одредаба по примјеру и иницијативи опћинског уреда у Тренту.

Дне 25. (12.) априла продужише одсјеци свој рад.

У одсјеку игијене госпођа Луиза *Бенци*, констатујући апсолутно непоимање здравствених правила код простог народа, а то с тога, јер је жена често заузета послом ван дома, предложила је, да се женама у радионицама снизи број сати рада а тим поводом да се повиси награда домаћину као накнада за издржавање. Поред тога да се установе школе за домаћинство (*menages*) гдје би се жене уознале са напредним газдинством као и готовљењем здраве хране, које је главни фактор да се одржи здрава породица и да напредује. Госпођа Ида *Нерини Катасини*, говорила је о потреби да се за школе набави извештај број када где би се обвезно купала здрава дјеца барем једаред на седмицу а тако исто да се набави када и за болесну дјецу, које се могу лако стерилизирати.

У одсјеку за *књижевност* и *умјешност* госпођа Луиза ди *Сан-Ђуето* у свом говору особиту пажњу обраћа на психологију списатељица талијанских. Затим наглашава своје незадовољство, што су Талијанкама скоро затворена врата журналистике и што је повјерење издавача у Италији према књижевним радовима женскиња на ниској цијени. Професорица Гиселда *Кјарини* говорећи о култури, која је неопходно нужна жени у породици, па истиче, да тип праве жене, који се има жељети, јест онај, кад једна женска уз чврсту културу и уз стабилну практичну способност спаја пријатност и нежност осјећаја са енергијом воље, па кад женска својом културом

пружа средства, којима ће се искоренити предрасуде што још постоје са непотпуним и кривим женским васпитањем. Нужно је, да жена својом разборитошћу зна доскочити свима потребама и да као културна и образована буде равна и вредни друг свога мужа.

Говориле су још госпођа Ана *Балдини*, професорица *Лабриола*, др. *Бенети* и друге.

По подне 25. (12.) априла у дворани конгреса, водио се разговор о праву женског гласања. Дворана је била дупком пуна. Приступише посланици: заст. Сомино, Боргеже и Воленборг, проф. Виванте, заст. Миребелли, министар Рава и многи студенти. У 2¹/₂ сата по подне ступа госпођа Ђаћинта *Маршини*, председница удружења за право гласа женскиња, која уз опће одобравање буде поздрављена. Она отвара сједницу и делегира једну тајницу да чита њезин говор свечаног отвора, пошто је иста у неколико нерасположена. У говору се тумаче разлози овог састанка, тврди, да је безумље дати право изборног гласа раденицима а одрицати га раденицама, што раде заједно с њима. Спомиње енглески парламенат, који је назвао лудама суфрагисте енглеске и вели, да је ипак потребно једно зрно лудости да се постигне идеал.

Професорица Анита Добели наводи да је и женин задатак да брани економске, грађанске и друштвене интересе, а то може само с правом гласа, који се даје на изборном пољу. Сви државни и друштвени интереси решавају се у парламенту, па право је, да и женскиња има право да у њему сједи. Изасланица „Уједињеног женскиња у Швајцарској“ поздравља конгрес у име жена своје отаџбине.

Комендатор *Моршара* говори о том, да по његовом мишљењу жена није била досад зрела за гласање, али сад је мњења да политички живот треба учинити приступачним и женском свијету.

Професорица *Кјарини* противна је праву женског гласа, из разлога, што постоје разне тежње и осјећаји међу ова

два пола. Мисли, да жена треба да је подређена човјеку (прекидање и негодовање.)

Професорица *Монтесфори* мисли, да је питање гласа најважније питање за жене.

Заст. *Миранелли* каже, да ће женски свијет покрећући често то питање и водећи о њему живе и честе расправе, најпослије успјети и побједити. Честита женама на њиховој истрајности у том питању и жели им да постигну потпуну равноправност с људима.

Професорица *Лабриола* тврди, да жена у јавном животу неће изгубити женски карактер, ненадлежност, коју пришива професорица *Кјарини* женама у питању права гласа не постоји; овај конгрес противно доказује.

Госпође *Баричели* и *Шиф* говоре у прилог права гласа. Грофица *Пазолини* истиче, да начелно сваки треба да укаже поштовање идејама других. Једна госпођа уз велику живаност наводи, како није ни мислила, да има кога, који би био противан, да се даје право гласа женама.

Госпођа *Дебонис* набраја разлоге зашто наилази на потешкоће ово питање женскиња, а као најглавнији разлог наводи, што мушки неће да напусте право првенства.

Кад је професорица *Лабриола* узела ријеч да говори о послједњем предмету конгреса: Шта је последица и који су успјеси постигнути у земљама, гдје је било допуштено женама право избора. Дворана је била дупком на окупу да чује резултат гласања. Чим је говорница довршила свој говор, чули се гласови: Да се гласа! Да се гласа! Нестрпљење и зачетост била је на највишем степену. Предсједница препоручује мир и тишину и моли, да свака сједне јер ће се гласати устајањем. Предсједница чита предлог с којим се тражи, да се припозна женскињама право политичког и административног избора као и мушким и позивљу се жене Талијанке, да чине живу пропаганду за право гласа женскиња. Пре него је предсједница овај предлог прочитала скоро све жене устадоше

и подиглоше руке. Скоро сви мушки устежу се од гласања. Слиједи живахно одобравање. Жели се противгласовање. Устадоше једно двадесеторица. Опет настаје живо одобравање, све госпође устају у знак овације и поштовања госпођи предсједници *Ђаћинти Мартини*, која дубоким поклоном захваљује.

Овако се свршило питање о праву гласа и избора жена. Ваља поменути, да је пре конгреса била распачана једна брошира о овом питању и раздата не само учесницима и учесницама конгреса него и отменијој публици. У њој се терете људи као да тиранишу женске. Та се брошира може сматрати као неки катихисис за женске, у ком главна идеја избија на површину да људи стварају законе у корист своју. По тој се брошури мислило, да ће бити мушки пол свом жестином нападнут. Али то се није догодило. Расправљало се достојанствено академски и скоро већом озбиљношћу, него код мушких.

При овој расправи примјећује г. *Ерколе Ривалте* у свом извјештају тршћанском »*Il Risolo*«, да се истакле три категорије по различности мнијења. У првој су категорији жене, које теже за постигнућем равноправности с људима у свима правима политичним, грађанским па и у обичајима. Другој категорији спадале би женске, мирније нарави т. ј. партизанке или приврженице оног законотворства, које би избавило жену од самовоље мушке и подигло ју на више са данашњег биједног и потиштеног стања. Трећој категорији припадале би оне дилетанткиње, које држе да је цијелисходно женама у друштву препустити само дјеловање на пољу добротворности, школе и протекцију и гијене над женским радњама. Дакле по овоме дјеловање жене ван домаћег прага протегло би се једино у ревновању благотворном, хуманитарном и утјешном за људски пород, као што данас неки модернисти замишљају да је прави позив женскиње.

Дне 26. (13.) априла претресало се у конгресу између осталих предмета питање и о материнству (*la maternita*). Из-

вјестилац о овом питању била је госпођа Алда Орландо-Пиола-Касели пресједница заклада припомоћи и предвидности материнства. Она је на широко говорила о том, коју помоћ и негу треба пружити женама у стању материнства. Затим се дотакла питања о радњама женским и шта пријечи да се подигну потребита заклоништа за сиромашне жене, које су бремене. Осврће се на општетричне клинике истичућ потребу, да би требало основати једну опћу народну закладу у у корист материнства. Говори и о по-
Дубровник у мају 1908.

траживању очинства¹⁾ (la paternita) и поднаша подесну резолуцију о том предмету која се и прима.

¹⁾ О овом предмету написала је г. Лијана Манцони чланак Per la ricerca della paternita у смотри „La vita internazionale бр. 10 од о. г. У њему осврће се на полемику између Рошана и госпође дрце Валерије Бенети о овом питању т. ј. о потраживању очинства. Госпођа Манцони у том чланку живим бојама црта бједно и несрећно стање находа (копилади) и пита, којим правом природни отац напушта своје дијете без заштите и помоћи? Не почиње ли се тим један злочин. Такови злочин тврди она да би морао бити кажњен. Рођенче његово осим што невино поднаша то биједно стање, нема право по опстојећим законима ни да тражи ко су му били родитељи.

К. проф. К.

(Наставиће се).

Из Мајчиних суза.

I.

Ја склапах руке своје
И мољах вишњег Бога,
Јер још имађах наде
До задњег часа твога.

А кад си, Ђорђе драги,
На смртном часу био,
Ја роњах горке сузе,
А ти си лице крио.

Ти видје сузе, сине,
Ал ништа ниси мог'о,
Тек уздисај ти тешки
Рек'о је нешто много.

Па и тог уздисаја
За један тренут неста,
Јер твој ми драги живот
За увјек, увјек преста.

Ал туга лица твога
И у гроб закопана
Збори ми: „Жао ми те
Мајчице расплакана“.

II.

Ја још у страху рекох:
„Нешал' се, Војо сине!
Зар љута бољка неће
Ни тебе да ми мине?“

Јер твоје бистро око
Још беше пуно миља

Па мишљах, мишљах јадна:
Шала је, није збиља.

О, није шала, није!
Кроз ово мало дана
Мајчином срцу бједном
Ниже се ниска рана.

Та опет видим ето:
И тебе боља сише —
Изнемог'о си, злато,
И тек што дух ти дише.

Па зовеш, зовеш мајку,
О мајчин слатки сине:
»Код мене, мајко, буди,
Да ме те жеља мине!“

А мајка крије еузе,
А суза сузу стиже
Ти зовеш: „Мила мајко,
Ходи, ходи ми ближе!“

Тад руке миле, драге
О врату си ми свио
И мајчицу си мило
И слатко пољубио.

И то би задњи цјелов,
Тек уста твоја нијема
Још љубила је мајка,
Па ни тог више нема.

Па ништа, ништа нема
Све мајка, све изгуби

Тек спомен срце чува,
А душа љуби, љуби.

III.

О није шала, није
У ово мало дана
Ни то још није доста
Мајчином срцу рана.

Та мјесто да на срце
Капља мелема кане,
А оно стрепи, стрепи —
Боји се треће ране.

О како ће ми срце
Прегорјет' горке јаде?
Где, помоћи му нема,
И трећи ево паде!

Зар трећу горку чашу
Мора још мајка пити,
Зар опет с новог јада
И нове сузе лити?

Гор. Карловац.

Та ето већ је крај му,
Заређа грозна јава —
И Владимир мој драги
Већ вјечним санком спава.

Та питао је: „Гдје су?
Радо бих с њима био!“
О рано грдна, ето
И он се у гроб скрио.

А сад, о што ће без вас,
Куд да се мајка вине,
О Ђорђе, Војиславе,
О Владимире сине!?

IV.

О рају, рају, сад о теби снови
Марина душа на јави, у санку
О твојем чару, чару прамалећа,
О оном сретном и пресретном данку;

О оном часу, кад ће дочекати
Мајчицу своју анђели јој лијепи.
О хвала Богу, што је мајци дао
Тај слатки над бар, да јој душу кријепи!

Софија Пиљуга Иванчевић.

О л у ј а.

Даљином тамо мрак се подиже,
С прашином стиже ближе све ближе,
И тек од једном сунца нестане...
Смрче се!... Срце куцат' престаде!...
И пуче тресак!... Муње... Громови!...
Затрепеташе куле домови...
И с дивљом хуком, буком, ломњавом,
С ђавољим писком, вриском, тутњавом,
Задркта доле поље, равнина,
Захукта горе брдо, планина....
И огањ плану сводом небесним,
И за час свану јадом чудесним!
Заклепеташе звона, ђермови,
Затрепеташе змаји, цинови.
Грмнуше воде снажним таласом,
Дрмнуше брде бесним ужасом...
Од неба мирног поста пакао,
Од страха силног свак' би плакао!

25. јан. 1908.

И наста опет чудна тишина,
И паде врела нека прашина,
И пуче пак'о с треском пакленим,
И црче тако с блеском ватреним;
Комад, би рек'о, неба отпаде,
И у пучину морску пропаде!...
Диге се море стасом дивовским,
Грмнуше горе гласом циновским.
Цикнуше змије, сури орлови,
Рикнуше громи, љути лавови.
Настаде бремене смртног заноса,
Неста живота, нешта поноса!
Не сме се оком више гледати,
Не сме се ухом више слушати.
Од силна града, ветра, страхоте,
Од бесна јада, труса, грозоте,
Спасење даље свако престаје
И овог грешног света нестане.

Чед. М. Шљивић.

Борба против ларме.

Коме још може бити мила ларма, ви-
ка, лупа, врева? Ко то још може воле-
ти? Па ипак се ево до скоро није ни-
шта предузимало, да се ти душмани на-

ших живаца, ако не коначно униште, а
оно бар привремено уклоне. Или зар та
великоварошка врева, та силна лупа и
вика у најразноврснијим својим облици-

ма није у стању да силно науди и телесном и душевном здрављу? Та и челични да су нам живци, па би од те силне ларме морали ослабити! Најбоље осећају то великоварошани на селу и у сеоској општини, која је у стању да расстројене живце у човеку поправи. А исто тако осећају и сељани кад дођу у варош, како их та врева и тишма, која их на први мах можда и занима, после све више вређа и они се радо враћају у своје мирно боравиште. — Па ипак се тек у најновије доба почели људи удруживати и против овог непријатеља свог. На све стране стварају се лиге и развија се жестока агитација у корист тишине, мирног рада и саобраћаја. Најјачи је покрет у Америци, а стоји му на челу и опет жена, супруга њујоршког милијонара Исака Рајса, коју чувени француски писац Марсел Прево у једном духовитом чланку у Фигару назива краљицом тишине.

— Почаствован сам — пише — посетом краљице тишине. То јој име дајем, јер је Њујорк на њену реч претворен у царство тишине и то ће се царство ако знаци не варају, раширити по целом свету. У Берлину је већ образована лига, а каква је пруска дисциплина, још ће затварати људе, ако на шеталишту буду куцали штапом о камен. И у Бечу је, чујем, већ отпочета ствар. У Лондону већ постоји друштво. А како је у Паризу, рећи ћу одмах.

Говорим о госпођи Рајс о тој силној и богатој жени, која је са ванредном енергијом и мудрошћу отпочела огромну борбу против ларме, па је у једном делу већ победоносно и довршила. — Госпођа ми је ту ванредну част указала, да ме је у друштву са четири бајне кћери своје походила. Млађане девојке заиста очарају, као што то и доликује Американкама од 14 до 17 година. Оне су војвоткиње тишине. Једна ми је показала свеску својих песама, баш згодни стихови, друга је недавно изложила неколико вајарских радова, трећа је, мислим, сликарка, а и четврта има неко племенито занимање. Но све четири ме увераваху, да не свирају у гласовир.

И никад нису свирале. Боже, не ударају у гласовир.

Сама краљица ме овим речма поздрави:

— Господине, дошла сам, да вам благодарим, што сте у Француској штампали први писали о мени и мом потхвату.

— А ја — госпођо — вама благодарим, што у ваше име могу свима својим суграђанима рећи, колико мрзим ларму. Она је глупа, груба, немилосрдна. Треба је убити. Још много пре но што ће те ви отпочети свај свети рат, помишљао сам и сам тако што да урадим, но нисам се уздао, да ли ће и други усвојити моје мишљење. Но чланак, који сам вама посветио, уверио ме је, да се огромна већина људи грози ларме. Уверила су ме она силна писма из свих крајева света и у њима изражена благодарност. Свакако су лармали у грдној мањини, па ипак они држе у страху целу осталу масу.

Код нас у Паризу нажалост неће борба имати тако брза успеха као у Њујорку. Код нас се врева управо не да издржати. Па не само на улицама да влада ужасна вика, треска и лупа, већ се и по кућама ужасно шире. Ма шта да чини човек, не помаже. Не можемо да нађемо власт, која би била позвана, да нам помаже. Министарство нас шаље магистрату, овај опет министарству. — Но верујте, госпођо, ларма на улици кад строго узмемо, и није тако страшна, као она по кућама.

— Не бих рекла — мишљаше госпођа. — У Лондону на пример, где свака породица има свој засебан стан, може се и ларма избећи.

— Но, у Лондону јесте. Ал' у Паризу су засебни станови ужасно малобројни према оној сили огромних гостионица и кућа, које су као грдне касарне велике, а натучене су ситним становима. Овде се са што мање новца зидају куће да што више доносе и онда наравно, да је све само на оку лепо, а није трајно. Јер забога таква једна кућа се по просечном рачуну за 25 година исплати, па на што да постоји даље? За то ви и не

можете имати појма о нашим зидовима, подовима и таванима. Кроз њих се све лепо чује, као да их и нема. Кашаљ астматичног суседа чућете у својој соби често тако, као и дерњаву најновијег члана породице. — Све зле жене у оној кући, где станујете, гунђају и лармају у вашој соби, јер соба прима ларму из целе куће. А што је још најгрозније, ви чујете ждронцање свих гласовира те куће и то сваког другу мелодију.

Госпођо, не знам, има ли у Америци много гласовира, ал у Француској их има грозно, страшно, ужасно много. На први поглед се чини непојмљиво, како да је свакој, па и најнезнатнијој француској породици баш гласовир најпречи, како да не жуди за сликарством, вајарством или бар за челом, или оргуљама или ловачким рогом. А не, него баш гласовир, он не сме ни у једној кући да фали! Помислите само, и облик му је одвратан, и нема те вештине, која би га могла улепшати, па онда је врло тешко њиме руковати, а најпослед, код гласовира се и највећи вештак мора дневно по 4—5 сати већбати. Замислите, да свирање на гласовиру, ако није само највештије, да је горе и од вергла. Замислите све то, али чекајте. Наше госпођице су осуђене, да се од своје осме па до шеснаесте године боче са диркама непослушног гласовира, да с дана на дан свирају „девојачку молитву“ и томе сличне ствари и онда са таком музичком спремом да се удаду. После свадбе први јој је посао да проклети гласовир, који ју је толико намучио, залупи и тек онда опет отвори, кад њена ћерка напуни осму годину, те она почне „девојачку молитву“. И то иде тако даље. Грађански гласовир је само зато ту, да с колена на колена преноси музичко муцање. —

У париској кући, у којој има у сваком спрату по 6—8 гласовира, просто се не може ни писати, ни читати, па чак ни мирно одмарати. О спавању да и не говорим. Госпођо, ширење гласовира је

грех. За сваку би варош требало одредити, колико гласовира сме највише имати. А домаћине би ваљало упутити, да објаве отприлике овако: У овој се кући дневно оволико и оволико сати свира у оволико и оволико гласовира. — Или би у свакој кући за гласовире засебне собе требало зидати и од станова најдебљим зидовима их оделити и још забранити, да се без допуста полицајне власти гласовир никако не сме износити.

Речи ове сам већ у највећем раздражењу говорио. Краљица типине се смешила, па ме упита:

— А има — ли у вашој кући гласовира?

— Има — рекох — имам троје деце, која наизменце свирају, а тако су још мали.

— Онда за цело могу у овој борби рачунати на вашу потпору — рече краљица и подиже се заједно са својим бајним ћеркама. — Гласовир је — рече, док сам је до врата пратио — најбоља и најзвучнија реклама за моје подузеће. Многи, које врева на улици не вређа, очајавају баш због гласовира, јер његови звуци нам се тако из близа, тако непрестано силом намећу и тако хвалисаво свугда допиру. Надам се, господине, да ћете ви поред лиге против ларме основати нарочиту лигу против гласовира.

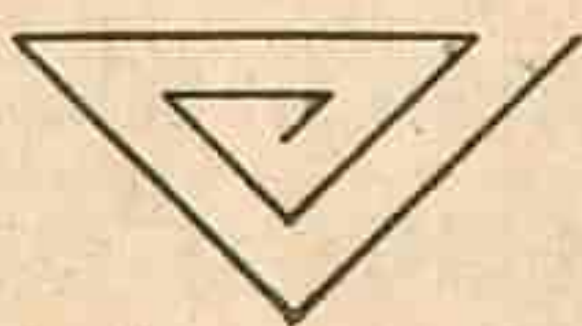
— Госпођо — одговорих љубећи пружену ми руку краљичину — не оснивам ја никакву лигу. У свима градовима благодарјећи заузимљивости вашој, већ раде најбоље лиге на оснивању царства тишине. Ја се са своје стране нећу у тој држави примати никакве службе, нити ћу тражити какве почести. Служићу узвишеном циљу свима силама својим, али само издање. Јер искрено да вам кажем, бојим се, да та лига изблиза не подигне и сувише велику ларму. —

*

Хоћемо ли и ми за овима? Хоћемо ли у борбу против ларме?

Не, имамо ми много пречих брига.

В.

Из „Уздаха“.

IV.

Уздах ми се један диже
Сад из груди, из дубине,
Па од њега створит хтједох:
Пјесму сласти и милине.

Кушао сам свакојако,
Ал' залуду било све је,
Створити се пјесма не да —
Уздах хладан сувише је.

V.

Да заплачем суза треба,
Али ја их немам више,
Јер у тужним часовима
Све се до сад изцједише.

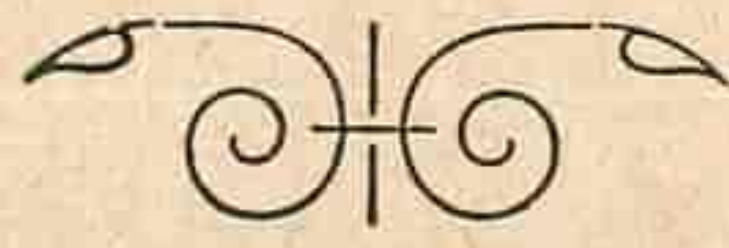
Сузе су ми пресахнуле,
Попише их горски часи,
Мени ништа не остаде
Већ јецање и уздаси.

VI.

Плачно срце пјеват' хоће
И сузе ми своје даје.
А ја од њих пјесме вијем
Ове хладне уздисаје.

Од крвавих ових суза
Шта сам друго радит' знао,
Него сам их ево овде
У уздахе потрпао.

Атлета.

Умрла је...

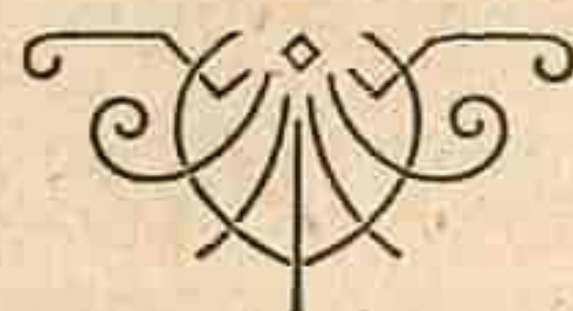
За љубав питаш је л'
да л' је још гајим ја?
Не питај, јер љубав
за ме је умрла!

Успомена на њу
код мене да л' траје?
Не, и та у мени
с њоме — умрла је!

А она је л' жива
и где сам ја, да л' зна?
Не питај, друже, јер
за ме је умрла!

Долово.

М. Новаковић.

Поносите се Српкиње, а не дајте се ни ви, Срби.

Чеси су чувени са свог неуморног и успешног отпора против свију душмана народних, а нарочито против насртљивих и безобзирних Немаца и Чивута, а чешке жене испредњачиле су у тој успешној народној борби и испред својих оштрих и одлучних људи.

Разуме се, да је у њих и све остало према томе, па да су и њихова женска друштва на свом месту.

Разуме се, да се у њих све групише, сређује, повезује, тако да свако а нарочито све народне установе једнодушно, једнолико своју дужност врше. У њих се не може нико трајно странпутице повести, занети, преварити,

већ се у свему једнолико смишљено ради и поступа.

И њихова женска друштва имају свој Савез, којим су између себе повезана, ради се јединствено. Тај Савез чешких женских друштава одржаће месеца јула ове године у Прагу свој конгрес, на који треба да и наше Српкиње — колико је могуће многобројније — стигну. Имаће прилике, да се упуте што треба и нама Србима, а нарочито Српкињама радити.

А ко је вођа, председница, душа, тога чешког женског покрета и Савеза? Боме Српкиња Зорка Калић из Новог Сада, која се удала за Чеха

дра Ховорку, председница је, њој је, као најбољој, најспособнијој, најзгоднијој поверено, њу су изабрале Чешкиње, да им она буде председница, душа, без сумње зато, јер је најбоља међу свима њима. Ето видите ви, који ништа не вредите, па зато ни све остало не цените, што је српско, ето видите како може, како ваља Српкиња, кад види, кад се упуту, па према томе просуђујте, шта би наше Српкиње и за Српство учинити могле, да све заједнички раде, да се упуте у народне потребе. Наше Српкиње поносе се и треба да се поносе тиме, ма да нису иначе у народним патриотичним пословима ни из далека стигле своје чешке сестре.

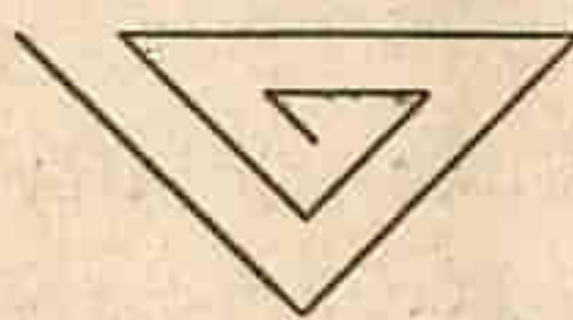
Али једно морамо нашим Српкињама већ сад признати. Док ми, мушке главе, готово друго ништа не радимо, већ у главном само смишљамо, тражимо и цепидлачимо, како да се више и већма између себе посвађамо и раздвојимо, наше Српкиње неће да знаду за нашу тесногрудност, већ оне у 50

до 60 места наше Митрополије основаше српска женска друштва (која се зову добротворне задруге Српкиња), а у та кола уђоше све ваљане Српкиње без изнимке и разлике, без обзира на то, јесу ли се њихови мужеви мање или више између себе посвађали и искварили — бајаги из превелике љубави за Српство.

Ето у томе и толико су и наше Српкиње одскочиле и испредњачиле, а то је врло много, кад се зна како ми Срби људи не можемо готово ни у чем никака заједно.

Зато предлажемо и желимо и молимо, нека наше Српкиње оду у Праг, нека се поуче, чиме се Чешкиње и њихова друштва баве, нека оснују што пре Савез Српкиња, (кад би влада допустила?) јер ако нам ни наше жене не нађу бољег посла од овога, што се у нас и између нас ради, зло ће бити, наопако ће бити, упропастићемо се сами — а све бајаги из превелике љубави за Српство, ради превеликог патријотизма.

Привредник.

Сн'јевао сам...

Сн'јевао сам о љепоти
Пуста раја,
Гледао сам рујну зору
Са Синаја.

Дивио се светој слици
Са олтара,
И слушао бојну пјесму
Са Чегара...

Сад у сјају ока твога
Нове дражи,
Нове сласти и милине
Срце тражи!

Бос. Петровац.

† Богдан—Крајишиик.

Сретан живот.

Љуби непријатеље своје. Ради по закону и ти ћеш сретан бити.

Ако радиш против закона онда ће ти закон противник бити и тебе подјармити.

Ако си сагласан са својим противником, онда си над законом и господар си истога.

Једини противници, које човек има јесу његови властити створови, и од њега зависи, да од својих непријатеља створи пријатеље.

Увек говоримо о надмоћи греха, заблуде, болести, смрти. Ипак једини прави пут, да се одупремо сваком злу је-

сте тај, кад сву пажњу нашу обратимо према добру.

А највише нам бриге задаје то, што много живимо у прошлости и будућности, а врло мало у садашњости.

Боравимо у прошлости и мислимо какве смо погрешке учинили, те у колико би боље било по нас и по остале, да смо противно радили. Ипак поново упадамо у ту погрешку, јер непрестано о њој мислимо, јер мисли на прошлост нарушавају радост нашег живота, држе нас зауздане, те нас на тај начин притискују и постајемо спутани.

Кад нам изађе пред очи прошлост, треба је се отрести, и замислити, да је мртва и да је ништа више у свету не може оживети. Ми пак не живимо у прошлости, ми живимо у садашњости.

И опет се бринемо ради наше будућности, правимо планова, надамо се на будуће дане, недеље, те тако употребимо своју снагу, енергију и некористан напор, да удесимо своју будућност и тако губимо срећу, која би нам данас боља била.

Данашњица је моја, с тога хоћу да живим данас, хоћу из сваког тренута да извучем најбоље добро, и да сваки тренут свога живота испуним радошћу. Нећу свој дух да трошим страшним мислима о ономе, што је прошло, а нећу да истражујем оно што ће бити, доћи. Садашњост треба да ликује.

Тада ће ваздух око нас чист бити, а

сунце нашег живота јасније ће сијати, осећамо, да нас је поплавила срећа и здравље.

Да, здравље! Наш се дух освежава и познаје истине и хармонију садашњег тренутка, када кроз врата дрмиња светлост живота и хармоније просија. Ми ћемо тада видети, да нема ништа, што се има савладати.

Јер сви духови очајања, против којег се слепо боримо, ишчезли су; ми смо слободни људи; слободни од притиснуте прошлости и мрачне будућности, те смо потпуно сагласни са законом велике и моћне садашњости.

Набрзо ћемо увидети, да немамо никаквих противника да савладамо. Стварати себи бриге значи тлачити време, енергију и задовољство. Ако хоћеш да си сретан и да имаш успеха у животу, онда безбрижно мисли, имај неограничене оптимистичне вере и поверења у свој властити слободан дух. Онда ћеш имати успеха, бићеш здрав и сретан на сваком кораку у твом животу.

Једина права моћ у свету јесте моћ човечје мисли, човечији је разум божји заступник на земљи, који тежи за бољим животом на земљи.

Јарковац, 2. (15.) Априла 1905.

С немачког

Ђорђе пл. Бота,

свештеник.

Рад добротворних задруга Српкиња.

Темишвар.

Српска женска добротворна задруга у Темишвару одржала је 27. априла (10. маја) 1908 г. седницу своје редовне скупштине.

Та задруга имала је до тога дана једну скупштинску седницу, шест одборских и више пододборских седница. Решила је 62 предмета разнога садржаја. Расправљало се највише о дељењу милостиње и приређивању забаве: До данашњег дана имала је задруга 12 почасних чланова и једнога члана покровитеља. Покровитељ је преосвећени господин епископ, који се и у минулој

години интересовао за ову задругу и помагао је у сваком њеном корисном подухвату.

Редовних чланова имала је задруга 94. Од тих је плаћало по 10 К годишњег прилога 4, по 8 К 4, по 6 К 3 по 5 К 2 а 81 по 4 К. Задруга је изабрала местну српску прав. цркв. општину у фабрици за свога почаснога члана. Даље је добила 14 нових чланова и то гђе: пукониковица Ана Сретков пл. Костанкова, Ана Николић (Сент-Андрија), Јелисавета Жупунски (Канак), Марија Драган, Меланија Летић, Јелена Прекајски, бароница Мица Рајачић, генераловица

Фани Давидов од Иланџе, подпуковница Видосава Шашић; господу: др. Петроније Трбојевић, барон Влада Рајачић, генерал Светозар од Иланџе подпуковник Гавра Шашић.

Смрћу је изгубила задруга у минулој години Његову Светост српскога патријарха Георгија Бранковића, као почасног члана, даље: гђу Марију Бранкован, др. Бојана Стефановић.

И ове године приредила је задруга парастос умрлим својим члановима у суботу 22. априла (4. маја), којом приликом је изволео чинодејствовати пречастни г. Јован Новаковић, протојереј темишварски.

На потпору сиротиње утрошено је 170 К. Местном варошком уточишту даровано је 50 К. Српском певачком друштву у Босанској Крупи припослано је као уздарје уз клин 10 К. На одело српској школској деци издано је 440 К. Потпомогло је привредниковог шегрта Ђоку Кужету, који сада учи кројачки занат у Будимпешти.

Стални даривачи ове задруге су: овдашње племените српске цркв. општине — градска и фабричка градска са прилогом од 100 К фабричка са прилогом од 50 К. Даровали су даље: чиновничко удружење 30 К. Рафинерија 20 К, српека мехалска штедионица 20 К.

По друштвеним рачунима био је у год. 1907. Приход 2791'68 К Расход 2731'16 К, сувишак 60'52 К стање штедионичких улога је 3429'74 К.

Најлепши успех ове задруге је њена забава, коју је приредила 27. јануара (9. фебруара) 1908. год. у просторијама варошкога редута.

Што се чинило, да је немогуће, то се овом приликом збило. Мека и нежна женска рука искупила је и прибрала цело наше српско друштво. Тога вечера искупило се оно, што је одавна завађено и раздељено, те се српско друштво достојно репрезентовало, те поново утврдило стари његов лепи глас међу овдашњом страном публиком.

Палма признања за успех самога концерта припада лепој и милој гђици Софији Јоцићевој из Н. Сада. Својом лепом и савршеном свирком задивила је свакога, који има смисла за музичку уметност; желимо јој, да по оној старој немачкој пословици: „Kunst macht Gunst“ постигне све што својим уметничким срцем жели, а да јој што скорије зазвучи она стародавна српска слатка тужалка, која се зове сватовац.

Госпођица Јелена Павловићева из Оравице

очарала је све својим меким и пуним сопраном. — Г. В. Водваржка дао нам је својом свирком на контрабасу ретко уживање. Неверовно се учинило, да се могу тим тешким и гломазним инструментом изводити такви фини звуци какве тада чусмо. Ну г. Водваржка је већ стекао признања с тим у страном свету дајући са успехом концерте у Финској, Шведској и Норвешкој. При крају концерта свирао је уз гусле г. Михајло Прита. Зар уз гусле? Гусле у Темишвару? Јесте и у Темишвару јоште живе гусле, јоште ту живе „и кућа и људи“. Управо је дирљива појава да се Српкиње у Темишвару сећају српских гусала. Док се српске мајке сећају српских гусала неће доћи у нас оно доба, у којему „језик од стра неми, а име ветар тре“.

Забаву ове задруге удостојио је својом посетом Преосвећени Г. Епископ Георгије, покровитељ њен.

Страна публика, која је у великом броју посетила ову забаву, отишла је задовољна кући са изјавом, да ће увек долазити на ову српску забаву, јер се на њој може много лепога чути, а добро се провести. И материјалан успех није изостао иза моралнога. Чист приход износио је 739'62 К при свем том, што су издатци износили око 1000 К.

И ове године, као и сваке, приредила је задруга бадње вече за Привредникове шегрте. То шегртско вече утврдило се већ код нас и наша публика очекује сваке године његово приређење. Шегрте из предграђа фабрике угостила је задруга у тамошњој српској школи. Тамо се искупила српска публика и са уживањем посматрала је до 50 здраве, крепке деце. Поред бадњеданске вечере поучио је децу епарх. школ. референт г. Љубомир Лотић. Шегрти из града, Јосифова предграђа и предграђа Јелисаветине вароши искупили се беху у српској градској школи. Тамо се беху искупиле и госпође као домаћице. Ту је био и почасни члан задруге пречастни г. прота Јован Новаковић, који се ревно брине о тој својој младој пастви. Децу је поучио месни српски учитељ и перовођа ове задруге.

Док су госпође спремале дарове, који се састојали из јабука, ораха, колача, слаткиша, које су госпође донеле из обиља својих божитњих столова, даље чарапа и марама, одвео је учитељ децу Преосвећеном Господину Епископу. Г. Епископ примио је децу — њих 46 — у великој дворници за скупштине. Присутни су били сви

придворни свештеници, г. Исак Дошен, архимандрит бездински и г. Стеван Николић игуман манастира св. Ђурђа.

Г. Епископ изволео је децу поучити, те су после сва редом приступала руци му. Свакога је запитао од куда је и какав занат учи.

Г. архимандрит Дошен наш косовски бан, обрадовао се кад је чуо које презиме, које је њему звучило познато. Са оном природном својтљивошћу, коју сви брђани, а нарочито Личани осећају према својим земљацима, одмах је приступио детету те почињао с њим разговор: „Ма ти си из Лике. А знам ја, гдје је твоје мјесто; то није далеко од мојега мјеста“.

Велики део деце био је лепо обучен, што служи само на част њиховим господарима. После тога вратила се деца опет у школу где су певала божитне песме и лепо даривана, отишла весело својим газдама.

Сутра дан на божић била су сва на св. литургији.

Лепа хвала за приређење овога вечера припада вредном поверенику привредниковом овдашњем трговцу г. Стеви Ненадовићу.

Док се у људском друштву мушкиње таре у борби за личне партијске, верске, националне интересе и интересе раса, докле се међу собом гложе и сатиру, дотле женскиње, та лепша половина човечанства чува пламен љубави човечанске; докле се мушкиње међу собом са ужагреним очима и са мишицама забреклим на бој прождиру, дотле женскиње једним погледом својих очију, једним мигом својих нежних руку шире међу људством мир.

Ако хоћеш да сазнаш, каки је који народ и шта вреди — погледај му жене.

Са тим мислима поздрављамо славну скупштину и молимо је, да ову задругу као узданицу Српства у нашем месту и даље одржи.

Д. Б.

Из мојих успомена.

Пробудила се од сна, протрља очи, прогледала и сјела у бијелој постели. Крај ње сједи и горко плаче њезина старија сестрица, а из даљине чује се — јаук. И осјети сиротица да је то плач тужне треће сироте, најстарије им сестре; сјети се, да им нема више мајке; њу дозивље тај тужни јаук 15 годишње јој ћерке, који допире малој до уха, а који им обадвема срце раздире!

»Мама, мама!« завапи сиротица, а старија ју сестрица нежно привине к себи и љубљаше јој црну косу. Више се не чуше ријечи — само јецај загрљених сиротица. — Радовала се она синоћ, кад су је довели, да спава код добре госпође, која ју је вољела и често прије са крила њезине маме узела у своје, цуцукала ју и љубила.

О, како је добра била та госпођа! Колико је пута опомињала њезину добру маму: „Оставите се госпођо толике бриге и неодморна пословања! Шта ће ваше сироте, ако остану и без вас?“ „А ко ће?“ био је одговор тужан — кратак. Да, већ је једна и по година прошла, како нико не виђе весела јој погледа; једина промјена на блиједоме лицу, био је њежни смијешак на које јој чедо.

Пред једну и по године исто тако једно јутро, чуо се плач у њиховој кући. Али онда их је мајка загрлила била; с њом су заједно тужиле за хранитељем и бранитељем њиховијем. Па она ледена смрт, која им је тада оца уграбила, дође ето опет да им отме мајку. Туга за оцем скршила јој млади живот! Ој како је сада свуд хладно око њих! Ко ће их сада све три сироте примити у топал загрљај?

Ко ће хтјети да са сузнога ока сузу пољупцем збрише? Ко ће моћи да тугу ублажи, та све је око њих хладно — туђе! И пришла је к њима добра госпођа; љубила их, миловала и плакала с њима. Али те сузе не олакшавају њихов бол! Њих не гони осјећај, да савију госпођи руке око врата, не би ли престала плакати, као оно, што су миловале и грлиле мајку, да не плаче за татом.

А добра госпођа — радо би им однијела по туге њихове, али узалуд!

Обукла их, одвела их њиховој мами, која спава, не види своје сиротице, које су данас ураниле, да њу пробуде. Како је то данас страшно! Не смију ни да је буде. А прије него је дошао онај озбиљни лијечник, који је њиховог тату толико волио — а не хтједе онога правога лијека ни тати, ни мами њиховој дати, који би им помогао — прије него је он дошао к болној мајци — смјеле су јутром у постељу мами доћи, а она их љубила — љубила! Онда се за њих помолила драгоме Богу, а за тим их још покрила и ушушкала све три, и отишла припремити им зајутрак. Оне се ваљушкале и причале како су страшно снивале: једна видела вука, друга циганку, трећа — Бог би знао, шта све нијесу видјеле! А мама пословала — слушала — и смијешила се.

А данас? Боже мој, зар ће од сад увијек устајати прије своје маме, па ње неће никако више ни бити с њима, оне ће саме тужити — јадне сиротице!

Али гле, добиле су нове хаљине, а ништа им се не радују. Баш сад се још више гуше у сузама. Како су страшно црне те хаљине! Па није их данас поновила њихова мајка; она тамо мирно лежи, а пусти, да њих обуку у ружне црне хаљине.

Све је око њих у сузама. Има на свијету добријех људи, који осјећају туђе јаде; али они ће сви до мало отићи, а оставити дјечицу саму, а још горе, однијеће и њихову маму.

И однијели је. За мало умуче плач родбине. А сиротице? Та како би оне смјеле плакати, кад ће озбиљна уста кога рођака опоменути их, да то више не користи. О, како су немилосрдна та уста, која тако хладно тјеше! Па зар неће срце пући у слабим грудима, кад буду морале гушити сузе? Не — неће, пресахнуће сузе и саме; осушиће их борба са злбом људском!

Промишљали, договарали се, док се договорише што ће са дјецом. Кома су дјеца у руке дошла сувишно је спомињати; доста је рећи, да су се послије по године нашле саме у скромном стану, кога је нашла најстарија им сестра за неколико форината мјесечних. Опскрба, која им је иза оца припадала била је врло мала, а на помоћ коју им је блиски рођак шиљао, нијесу могле, нити хтјеле рачунати. Сјећала се најстарија, како је њихова мама још за живота татина каткад тихо пјевушила: „О свијет је злбан душо — —“ пак је мислила, тај зао свијет, који им је дао у ово пола године толику горку чашу испити, могао би бити у стању и доброга им рођака од њих одвратити.

»Је ли да они неће доћи за нама? Они нас не воле!« понављала је најмања сиротица цијело вече, кад су саме остале у собици, камо их је допратила једна добра тетка, а онда оставила.

„Неће, неће, злато моје“, тјешила ју сеја, дала јој топла млијека и спремила у постељу, покрила, пољубила и препоручила благом Створитељу. Довела је за тим са другом сестрицом у ред по соби, што се на брзу руку дало, те сјеле да штогод заложу и да се одморе, не толико од тјелесна, колико од душевна напора. Много је имало душевнога напора данас ово младо дјевојче. Но није то данас први пут. Оним часом, кад јој донесоше оне црне хаљине, а први пут је не огледа њезина мајка, оним часом поче за њу борба живота. Њој, 15-годишњој дјевојчици, предали су тада кључеве од

ормара, ладица и другог! Тада јој је једна стара пријатељица њезине маме предочила најозбиљнијим ријечима њезин положај и тешки задатак, који ју чека. Она је будућност овије сирота прозрела, јер је познала свијет!

»Дијете моје!« чуше се дубоким гласом прозборене ријечи, — „ево ти предајем кључеве, које сам чувала у задњим часовима твоје матере. Чувај све, што је под овим кључевима, све је то труд вашијех родитеља. Туђин не позна ваше несреће; има их доста, који би се радо њома користили, али ти мораш бити јака, јача него бол, који и мени данас срце пара. Бог је узео мајку вашу к себи, а теби је оставио ову дјецу, да им будеш и отац и мајка. Тежак је задатак твој дијете моје, мучан је терет, који те чека! Али ти ћеш за вољу успомене мајке ваше, пригрлити сестре твоје, чувати и бранити од сада, а оставити се туговања ради среће њихове. Одважно, дијете моје! У свакој сузи твојој, види би непријатељи средство за своја зловна дјела. За то мушком снагом, а хладно и одважно спреми се за твоју свету задаћу! Синко, моли се Богу и буди храбра!“

Те ријечи постигле су своју цијељ. Оне су учиниле, да оно вече, кад се нађоше послје по године саме у новом своме самотном пребивалишту, могаше она лијепим ријечима тјешити и храбрити сестрице. Те ријечи учиниле су и да се је могла одлучити на самотно сиротовање, избавити себе и своје мале штићенице од свакодневнег заједања оније, који су мислили да живе од милости родбине. Те ријечи стегле су јој срце, и данас, кад — прво вече иза мајчине смрти — виђе да заспаше мирно без суза њезине мале сестрице, остаде и њено лице сухо, само пригушеним гласом, дубоко уздахну: „Ти нас Боже не остави!“

И никада их не остави милост божија.

Уздање у Бога увијек је био од тада ослонац ове младе старатељке. Сву

своју младост посветила је узгоју сестара своје, прегоревашући сва уживања, што пружа младост другијем дјевојкама, настојећи по својим силама, да испуни оно за чим је тежила њихова мајка: да њезине сироте сачувају свијетло име оца, а да никада не буду на терет туђину. Њежно их пригрлив у своје окриље, храбро је савлађивала сваку неприлику, отклањајући је најприје од њих. И са поносом у души гледала је скромно успјех труда свога, али јој више нико не виђе суза у оку.

Осушила их је борба са зломом људском!

Бос. Крупа.

Милка Мартиновић,
учитељица.

МАРИНА ПЕСМА.

Било нас је доста заједно на стану. Како се Даринка још из скамије удавала, то смо је спремале кући.

Бледа, тек јој се јагодице мало зарумениле, узрујана, упути се, да се још једаред опрости с Маром.

У собици где је Мара лежала, био је смештен и један гласовир, а с њега је често једна те једна арија јечала. Како је која знала и долазила, тако је Мари свирала.

Мара је дуго гледала Даринку упалим и замућеним очима, а усне се мицале, да јој нешто кажу, ал не рекоше ништа, тек се поведоше да пољубе још једаред своју Дару.....

Кад Даринку одвукоше, остадосмо Нина и ја саме уз Мару.

Нина крије очи од мене, ја од ње, док се Мара јави.

Нина се створи крај постеље.

-- Сви.... рај.... ми.... о.... но.... мо.... је.... Нина седе за гласовир, па плаче, плачу молви под њеним прстима болно и уморно, док се Нина не спусти снажним подлактицама на гласовир и зајеца. Несређени се акорди разбише тупо о зидове, а Мара настави с постеље — Си.... ро... че.....

И тиха, потмула, врло спора Марина

песма дизала се тешко и уморно из дубине груди.

С почетка се могло реч две и разумети.

И све се више и више дизала у грудима, а што се више дизала, то је постајала све тежа, спорија и замршенија.

У том се дизању губила и прелазила у крклање слично ропцу.

Цвета.

Успомене из Србије.

Било је то 1894. год. када пођох да обиђем и разгледам унутрашње крајеве миле ми Србије. Читала сам, а и слушала за величанствене пределе, шуме и брда, пољане и све друге лепоте, којима природа уме својом вештом руком да украси. Али нисам могла ни замислити, да је тако дивна, тако божанствена, јер нисам ни путовала даље од Београда, а где се околина тако слабо упоредити може са пределима унутрашњости. Неописана радост све ме више и више обузимаше, неки необично мили и слатки осећаји, неко чувство, које се не да описати, обузеше ми душу, када се кренух из Београда српском железницом за Крагујевац. Овај пут изабрах руднички округ, који је скоро један од највећих округа Србије, а који се протеже до турске границе.

Како прођосмо Топчидер, поче се указивати лепота природе. Ту су лепе њиве и ливаде а окружују их брда. Авала се гордо уздиже као да хоће да ју и Србин из туђих крајева угледа као циљ свога уједињења. Ове околине не може око да се нагледа, и што даље путовасмо, све ме више предео занимаше, а осећаји ми поново испунише душу неким миљем, неком радошћу.

Светих се славне српске прошлости, стари царева и крајева српских. Сетих се препаћени векова тробовања после пада српског царства, сетих се турске силе и зулума. Сетих се јунака, које једва роди српска мајка да ослободе народ свој, и њихових сјајних победа над моћном силом полумесечевом. Сузе ми потекоше, и ја не знадох да ли од радости или од жалости.

Прођосмо Велику Паланку, Плану, и друга места до Лапова, овде чекасмо воз, јер се ту деле за Ниш и Крагујевац. Између Вел. Паланке и Плана, налазе се развалине града, којег је — по причању — саградила царица Јерина, названа «проклета Јерина.»

Стигосмо у Крагујевац. Целог сам пута посматрала и не мох погледа одвојити од предела, којим смо пролазили. Крагујевац сам то вече обишла, јер смо морали ту преноћити. Лежи на реци Лепеници, која поред вароши протиче. Крагујевац је права стара српска варош но већ има много нових зграда, те се може рећи, да је и лепа варош. Овде се налази и државна тополивница.

Сутра дан наставила сам пут колима, а које ми је од сваког другог путовања најмилије.

Седам часова требали смо се возити преко Горњег Милановца до Чачка. Овде се указа природа у свој својој лепоти. Пут води кроз сама брда и шуме. Час по час укаже нам се речица Деспотовица, која се опет на мах изгуби — јер пут кривуда — те ју често прелазимо. Вода јој је бистра као огледало, сваки јој се шљунак провиди. Грудима ми се ширише да се наудишу свежега ваздуха, а осећаји беху кад и кад тако силни да мишљах — распрнуће их.

Путовасмо лагано, да што дуже могу уживати. Пред нами се гомилаху час брда а час шуме са својим густим хладом, и то непрестано тако, док не угледасмо у лепој равници Гор. Милановац.

Ово није велика варош, среско је место, али врло чисто и лепо. Око вароши је равница, а подаље је окружена са свију страна брдима те лежи као у котлу и врло романтично. Овде се и војска налази те је и врло живо место. У близини је Брусница, Црнуће, манастир Враћевшница и Таково.

До Чачка нас је непрестано водила Деспотовица, која се после у валима Мораве губи. Села пред Чачком су врло лепо уређена, док су остала по брдима раштркана. Пред Чачком угледах Љубић, брег где су Срби одржали сјајну победу под кнезом Милошем.

Са друге стране Чачка су брда Овчар и Каблар, око којих се налазе до десет манастира, неки на подножју а неки по врховима, и две лековите бање, но које нису још толико уређене, а да би могле потпуно одговорити захтевима публике. Купатила су врло примитивна — од дака саграђена и то баш на самој Морави, на местима где извире топла вода. Ових је купатила мало за публику, јер врло многи долазе на лечење. Вода је лековита и ванредна за реому. Ту је и планина Јелица, преко које води пут за Пожегу и Ужице, границу Босне.

Поред Чачка тече Морава, врло брза и мутна

река, а преко ње води мост у Чачак. Ово је о-
кружно место, не велика но лепа и чиста варош,
са гимназијом и седиштем окружног начелника.

* * *

Овде ми још једном изађе пред очи све што
сам досад видела и пропутовала. И ожалостих се.
Та земља, пуна лепоте и богатства, где Србин
влада и господари, па толико неслоге, раздора и
мржње, у којој је свака стопа натопљена крвљу
наших прадедова, који се бореше док је не осло-
бодише и у аманет нам оставише, и неслога која
је и српско царство упропастила, води и опет
само пропасти.

Кренух се за Краљево, а одатле за Рашку,
турску границу а некада милу постојбину славних
Неманића. Пут од Чачка до Краљева не уступа
ни најмање лепотама, које красе и остале кра-
јеве Србије, али пут од Краљева до Рашке, тај
је величанствен.

Краљево је такођер лепа и пријатна варош,
слична Чачку и Милановцу са столицом епископа
и земљорадничком школом. (Од пре неколико го-
дина пренета је епископска резиденција из Кра-
љева у Чачак). Не далеко је манастир Жича,
задужбина светога Саве, где се некад краљеви
српски крунисаше. Храм је врло стар и опао, а
манастир сиромашан. Обрадовах се кад угледах
Жичу, седмоврату Жичу, о којој још из детин-
ства, — читајући народне песме о њој — га-
јих жељу да ју видим. Перо не може описати,
како се осећах у овоме Храму Божијем, и при
повратку, још дуго посматрах кулу јој, која се
гордо уздизаше, као да хоће да прича стару сла-
ву и величину српске државе. Ту смо у земљи
нашли сагорелог жита — за које причају — да
су Турци још пре стотину година, упалили жит-
не кошеве манастирске, и да се тако сагорело
жито још до данашњег дана у земљи задржало.
Ово је казивање у народу остало, а да ли му
се може веровати — не знам. Ја сам исто жито
из земље извадила и у руци га имала.

Од Краљева путовасмо поред реке Ибра на
Рашку. Друм је каменит и просечен, и само то-
лико широк колико се двоје кола могу обићи.
Десно крај друма су час борове и јелове шуме,
а час голе стене, а надвиле се над нами на не-
ким местима, те изгледа, као да ће се сваки час
одвалити који комад од њих.

Лево тече река Ибар, врло дубока и мутна
река и прилично велика, уз њу пак и опет шуме

и стене. Целим путем не наиђосмо ни на једно
село, јер су у брдима скривена, али зато по-
чешће на механу, где се за маленкост путник
подкрепи добром ракијом, сиром, кајмаком и пр-
шутом.

Беше пролеће, после Ускрса, доба када цва-
ти јоргован. Уз пут нас изненади читава шумица
јоргована и другог пољског цвећа. Мирис се по
гори распростирао и начичкали се један до дру-
гога, те изгледаше као плав ћилим, проткан зе-
ленилом и шаренилом другог цвећа. Дивно беше
погледати.

Ваздух се беше испунио оним мирисом те
притискује груди, и не могах се наудисати, уз-
брах неколико струкова јоргована, јер се ука-
заше опет голе стене, где по врховима ни коза
не може гранчице наћи. Несташно скакаху
козе по томе стењу, а по где која се успужа
на воћке, које су дуж целог друма засађене,
зеленило их примамом, но су врло опасна места.
По некад се која и омакне, те се сјурва у ду-
бину и нестане је у валима Ибра.

Овај предео ме је очарао.

Ништа монотонно, но све ново и разнолико, те
не знадох шта пре да погледам, чему пре да се
дивим, да ли горостасним стенама, или дивним
боровима и јелама.

Остависмо Ибар, јер стигосмо на Ушће, село
где утиче река Студеница у Ибар. Одатле води
пут лево у Студеницу манастир. Остависмо кола,
и узјахасмо коње, јер је то стаза а не пут, ко-
јим се само или коњима или пешице могло ићи.
Но сад је већ саграђен колски пут, те је много
угодније и сигурније. Овом су стазом могли ићи
само брдски коњи, који су толико вешти и си-
гурни, да их човек може слободно пустити а да
их не управља. Изненадило ме је, колико су
опрезни и паметни ови коњи. Кад наиђу на стази
камен, који се од брега одвалио, прво стане на
њ', и проба стоји ли чврсто, па се тек тада на
њога ослони.

Десно су песковити и камени брегови, а лево
страшна бездна, где тече река Студеница.

Кад и кад се попесмо тако високо, да беше
страхота погледати, за тим се спуштасмо доле, и
неколико пута прелазимо реку.

Манастир Студеница лежи међу самим брдима,
и величанствено и страшно, овде је природа дивља.
Борове шуме окружују манастир са свију страна,
борови високи и прави уздижу се, те изгледа, као
да им врхови облаке додирују, а свеж ваздух и

миомир распростире се у овом крају. Недалеко од манастира налазе се читаве шумице од лешњика. Све ме је овде очарало и задивило, а нарочито Храм, који је дивне архитектуре и стила чисто византијскога. Храм је сав од мрамора зидан, те му није могла ни турска сила нашкодити, већ ево понесито стоји скоро осам стотина година. Израда тога храма споља, наиме тесани стубови, њина израда је право ремек дело ондашњих вештака, кубета и све остало мора свакога задивити. Стубове су Турци мало оштетили, кад нису могли Храм порушити.

Изнутра има три одељења, по староме обичају, којима су женске потпуно одељене од друга два одељења. (Овако је и у Жичи) Храм је врло украшен, нарочито олтар и иконостас. Сlike су прилично очуване, на неким се пак може још видети нечовечност и дивљаштво Турака. Но има и нових слика, јер је црква поправљана. Ту се налазе многе црквене књиге и утвари, свештеничка одјејанија светога Саве и оца му, као и друге старине. Међу осталима богат поклон кнегиње Персиде Карађорђевићеве, диван кивот за свете мошти св. Стевана Првовенчаног — који је сребром украшен, а јастук и остало златом везено и то сопственом руком кнегињином.

Овај је кивот деценијама тамо у споредној соби лежао, јер како ми рекоше калуђери: не могу га употребити без вишег наређења, и то из политичких разлога!

Манастир је од богатијих, где осим архимандрита, два калуђера, још преко тридесет — које ђака а које остале чељади има. Са две стране су око манастира зграде, а друге две су високим зидом ограђене. Црква је у средини порте, а мало подаље од ње је капела, слична Храму, но у минијатури.

Пред улазом у женску преопрату, начинио је један самоук калуђер мозаик, по свој замисли и изуму.

Са поносом и дивљењем гледах задужбину Неманића, где се чувају свете мошти Стевана Првовенчаног, краља српског, и оца му Немање, св. Симеона Мироточивог. Са пуно пијетета захвалности и љубави целивах камену плочу гроба Симеонова и кивот Стевана Првовенчаног, а молитвом се одужих сенима ових Светитеља.

Ко је видео ову околину Студенице, тај је не може никада заборавити, и с правом се може назвати „српском Швајцарском“. Тешким срцем растадох се од овога светог места, носећи у срцу

своме живи доказ родољубља, величине и славе Србинове.

Истим путем вратисмо се натраг на Ушће, а одатле на Рашку, турску границу. Ово је мала варошица, једва седамдесет домова, но сви лепо и велики, многи на спрат. Овде већином живе трговци, занатлије и механџије, и тргују са околним селима, јер је ова варошица преко сто километара удаљена од Краљева. Тече река Рашка и мостом дели Србију од Турске.

Преко су чиновнички станови, Царинарница и још неке куће. Два сата возње је Нови Пазар.

На српској страни је српска стража а на турској турска. Има и неколико караула на турској страни.

Прелазили смо и преко, где нас Турци лепо дочекаше и кавом угостише. На Рашкој је одржан банкет у почаст новопазарском Кајмакаму (жупану) који је дошао у посету нашем окружном начелнику са својом свитом.

У пратњи његовој беху и два потурчењака, један гаваз и један хоџа, а оба Срби родом из Херцеговине. Обојица лепо говоре српски, а хоџа ми још рече, да његова деца и не говоре друкчије но српски. Обојица су имали прави српски тип.

Задивише нас њихови обичаји у седењу и јелу. Скрштених ногу сви су на столицама седели, а цела њихова вечера састајала се из печеног јагњета, које је цело донето на трпезу, а они га прстима опипаше, јер виљушке не употребљују. Они су били предмет посматрања целе те вечери.

Један српски чиновник изговорио је на турском језику здравицу султану, а кајмакам на француском српскоме краљу.

Задовољни са пријемом разиђоше се Турци на своју страну, и још нас позваше к' себи у госте, но не одосмо.

На Рашкој смо провели недељу дана, а затим још при повратку посетих Студеницу, да ми вечито остане у срцу и мислима оно, што тада осећах на »гробовима Светитеља.«

* * *

Још не бејех задовољна са овим, што сам до сада видеала. Та, Србија има толико знаменитости у својој историји, у своме развоју, међу које спада и место Таково, где се зачала или: где се наставила мисао ослобођења, где се положила заклетва а осоколили јунаци српски. То сам место још морала посетити.

Видех дивну пространу пољану, а на њој у

средици »Грм« стар и опао, осушио се, но поред њега споменик од камена као обележје, кад једном време и последњи комадић тога „Грма“ уништи, да се на томе месту догодио важан чин, који је решио судбину српскога народа.

Недалеко од те пољане, на самоме друму, стоји лепо саграђена школска зграда, нова, велика и модерна, и још неке омање.

Бејак потрешена на овоме месту. Узех комадић сухога грма, које је лежало на земљи, и понесох га за успомену. Проћи ће још неко време, и тога грма ће нестати, као и оних, који се искупише око њега, али ће и њега Србин спомињати и сећати га се, јер је он био сведок заклетве њихове.

Затим обиђох Савинац, извор за кога причају да га је благословио св. Сава, и ту на лепој пољани уз сам извор, налази се мала црквица, коју је саградио кнез Милош за успомену своме брату Милану. Ово је диван предео, но тако осамљен, да нигде — осим свештеничке куће, школе и општине (а и ове су једна од друге подаље) не може куће угледати. Села су по брдима раштркана. Вечити мир влада у овоме крају, тек недељом и празником видиш по некога на молитви у храму Божијем, а звуци песме прекину тишину, да се и птице зачуде и разбегну. Оваке пределе може само вешта рука сликарева да наслика, они се не дају ни пером ни речима описати.

Касније одох у село Црнуће, где видех дом кнеза Милоша, већ опао, јер је од дрвета саграђен. Посетих и Брусницу и манастир Враћевшницу, где се чувају многе лепе црквене старине и књиге. Још сам посетила нека села и сељачке породице, где сам нашла највећи ред, чистоту, богатство и гостољубље. Присутствовала сам и неким славама, где сам имала прилике да се наживам у лепим српским играма, ношњи и обичајима, а на којима нисам видела ни једног пијаног човека, ни чула ни једне непристојне шале међу народом. Свуда и свагда дивила сам се ономе сељаку, са онолико интелигенције и разборитости као у најкултурнијих западних народа.

То беше најглавније што сам видела у Рудничком округу, и пуно лепих успомена собом понела, сећајући се свега са још више доказа, да је Србин био од увек славан, од увек јуначан, да има своју славну прошлост и лепу будућност, ако се сложи и паметно ради.

1894.

Вукосава.

ЊЕГОВА ВЈЕРНОСТ.

М.-у М.-у.

Кочије су јуриле поред зелених, мирисних ливада, а њен поглед блудио је далеко, гђе јој машта најдивнијим бојама цртала њену прву, учитељску штацију. Још су јој на уснама горили њежни и искрени цјелови другарица, а у ушима зујале пошљедне ријечи: »Сретан први корак у свијет!« — Свијет? Ко? Какав је тај свијет о којем толики пишу, па ипак до данас још нико није створио праве дефиниције? Је ли одиста без срца и милосрђа, како некоји веле, — је ли могуће, да му је шаренило чаробно и примамљиво, а вртлог његов опасан, — смртоносан? Јесу ли истините ријечи старе префекте, да у свијету нема љубави, нема чистог и искреног пријатељства, нема појезије и идеализовања? — Једно је питање изазивало друго и она, која је сву младост провела у хладним зидинама интерната, није умјела ни на једно одговорити.

Премда јој је тај свијет много пута приказиван у најцрњим бојама, ипак га се она није бојала, већ жељна слободе и зрака хрлила је с грудима пуним идејала и душом пуном поштења, вјере и љубави. — Пак ко би се бојао тако спреман и тако наоружан? — Дошла је у школу и одпочела дужност. Задовољно, тихо и мирно протицали су први дани, зачињени узвишеном задаћом, коју је најсавјесније испуњавала. Али, — вријеме пролази. Валови њеног, дотле безбрижног, срдашца ударише о млађане груди, наврије чувство — и она у свом дневнику написа његово име. Тај дан је плакала горко и дуго без икаква стварна разлога. Он је више паметан и поштен, добар и искрен него лијеп, говорила је сама себи. У његовим очима не одсијева ни бајност црне ноћи, ни плаветнило небеских висина, већ нешто више и чаробније, нешто што ме и нехотице маме, да загледам у дубљину њихову из које провирује блажен осмјех његове чисте и непокварене душе. — Тако је једног дана последије састанка с њиме, писала у свој дневник.

Једне лијепе, тихе вечери смирило се сунце весело. Лагано се примицала ноћ пријатна и бајна. Под бокором мирисног јасмина открио јој је љубав своју. Према плаветном искићеном небу пружио је руке и задао тврду, јуначку вјеру. Блиједи цвјетци дрхтали су на мјесечини, тресли се, треперили, као да су хтјели отпјевати химну чистој и светој љубави њиховој. Дај, реци Гордана — очи моје, волиш ли ме? питао је у заносу. И док је мјесец провирио кроз грање, а тихи зефир заћарлио севдалинку, пружио му је она своју бијелу руку и задао поштену и часну ријеч. Само срце, сама љубав у облику невина ђевојчета стајала је пред њим и гледала у дубљину његових очију, као да је хтјела читати душу његову. Њихову заклетву чуло је ведро, искићено небо и блиједе зраке мјесечеве, а тиха, мирисна ноћца чувала је тајну срдаца њихових. Вријеме гради низ Которе куле — — — На Гордану лијепу, плаветно небо навукосе се црне облачине. Њено чисто и њежно срце раскида оптрица невјерства. Паде олтар свете љубави и разрушише се лијепи снови. Гордана је имала красну душу. Умјела је љубити, обожавати, вјеровати и увјеравати, добро чинити и жртве приносити. Па ипак, та красна душа била је тиранска, — јер Гордана није умјела — прашћати. — Невјера! При тој помисли претварала се она у љуту лавицу и мрзила, — мрзила силно и страшно цио живот и свијет и саму себе. Само њега? ех пусто срце. И Гордана одиста презре живот. Њена млачка снага поче узмицати. Блиједи увели образи одавали су мучну и тешку душевну борбу. Често, врло често зајецала је њена душа, срце бурније закуцало, а мисли полетјеле у црну таму ноћну, полетјеле — вјером за невјером. И док је тако лагано нестајало млађана живота, док је из тихана венула грана јоргована, дотле је он спремао за новине слиједећи текст: „Симпатичан и угледан трговац из Б., тражи познанство с госпођицом, женидбе ради. Иста мора има-

ти до 20.000 К мараза. озбиљне понуде под шифром „Вјерност!“

Барјактар Бојана.

В е р н о с т !

— Хумореска. —

Никада ми не беше непријатан долазак мога ујака; — јер том приликом обично беху у изгледу „весели дани и забавне вечери“. — А при растанку — не фали петица — две! — што добро дође, јер увек „непредвиђени“ трошкови испразне џеп! — Двапут годишње, свакад на 6 недеља је долазио да — као што вели — „освежи ум и провесели срце“ у лепоме Берлину. — Нежењен, висок, врло леп, елегантан, веома симпатичан и јако богат живљаше на своме огромном добру, близу вароши. — Уживао је што — немислећи женити се — беше противник брака, — и пошто је 9 мсц. у години сам на своме имању проводио, да га свет за некога особењака држи. — Редовно, када би се из каквога друштва враћали, говорио би: »бадава, само нежења, може тако славно проводити дане, златне слободице! — — — „Ето н. пр. мој најбољи друг се пре две год. оженио, — па сада ни онај човек — ни дај Боже! — Заједно смо долазили да се овде у жагору варошком „рестаурирамо“, и накупивши пријатних утисака и душевне снаге, враћамо се задовољно као најсретнији људи, к усамљеном, „особењачком“ животу. — А да га видиш нећаче сада! — никуда да се макне испод папуче!“ — Није у стању ни једанпут годишње збацити са себе „несносне брачне окове“. — Мора јадник са женицом на „балове — журове“ — и шта ја знам како се све зову, те „шпанске — инквизиције“ за сироте мужеве! — Ох, хвала Богу, када ме је те несреће сачувао! Но! само би ми то фалило да се оженим! — Наопако! пре ћу у море отићи“. — —

— — — — Но, но, ујаче! Ти си тек 36 год.! још то лако, може бити! — »Ти си луд нећаче! не бунцај којешта! — када ме до сада још нико не замагарчи и не упеца! — е — мој драги — од сада баш и неће. — — — —

Као што рекох свакада се радовах доласку му, али овога пута када прочитах брзојав: »брзим возом стижем, дочекај ме на станици«, — проклињах себе и ујака. — — И то за то јер већ од 4 недеље бејаш смртно заљубљен, а сутра морам у Минхен на по године, да још неке испите положим, те сам једва измолио „састанак од обожаване“, да се бар могу опростити са њоме. — И ето несреће! — баш сада ми тај лудак долази. Инстинктивно сам осећао, да ми овога пута његов долазак ничега доброга неће донети. — Шта је, ту је, узмем фијакер и одем на станицу, — до које пола сахата путовах, и за то време у машти поново проживех последње 4 недеље, среће и блаженства! — — — — — Она становаше преко пута од мене. — Улица уска, скоро да се преко ње можеш руковати, те се тако са прозора на прозор, и сплела мрежа познанства и љубави. — Од када се доселих пре 4 недеље у овај стан и угледах Јованку, за мене не постојаху више анђели ни богиње лепоте! — Онај вилиски стас, румена усташца, црне ватрене сјајне очи — па тек дивно плава — златна косица! — Ох, не беше јој пара ни на небу — а камо ли на земљи! — — — — — Испочетка се наша срца, добро скривеним знацима и погледима поздрављаху; — јер као сироче без родитеља, живљаше са старом тетком, чије „аргусове“ очи владаху целом улицом. —

Поред све строгости оштре заштитнице јој, моја се Јованка једнога дана украде; и ми опрезно, да нас не спази, одемо у свежу сеницу најближега посластичара. — Моја обожавана рече да најволије „крем-питу“, и ја

одмах 6 парчади поручим! — — Узевши је за руку, са уживањем посматрах, како њени ситни бисер — зубићи, слатко грискају крем-питу. Код трећег парчета (пошто сами бесмо) исповедим ватрено своје осећаје. — Код четвртог ми она рече да ме исто тако воли као и ја њу. — Код петог се пољубисмо и најсвечаније обећасмо »вечиту верност и узајамну оданост!“ — А код шестог се договоримо како да се доведе још једном састанемо и опростимо!“ Ах Боже! ко ће по године издржати а да се не видимо?! — — Моја обожавана кад је и последњу мрвицу са тањира покупила и прстиће олизала, устаде нагло, и без збогом, само што у трчању рече: „Морам журити, добићу од тетке, дуго сам остала!“ — Е, то разочарање! Ни један пољубац више за 6 парчади »крем-пите«!! — — — — — Из суморних мисли ме трже збуњено питање посластичара: «Хоће ли млади господин и за госпођицу платити?» — „Разуме се“ — повичем надуту. Дотрчим кући, где још на већи јед затечем брзојав »луцкастог« ујака. — Но ево станице. — О, добро вече нећаче! — како, како?! — А шта је то с тобом? — Још ме са овако хладним лицем никада ниси дочекао!! — „Та ништа, радујем се што си дошао драги ујаче, но сутра као што знаш путујем на по године, а још пуно послова за вечерас — па ме једи што те на који час морам сама оставити,“ завршим збуњено. — „Хм, хм, — лажеш лоло! — нешто си зло поцрвенео, ха?! А да није какав »рандеву« у питању?! — Деране — деране! — хајд нека! иди, али најдуље за сахат и по, да си овде. Баш стадосмо пред мој стан, кад већ дотле бејаш капацитирао свога ујака, да ме отпусти. — — Отпратим га у собу и одмах излетим из ње, опростивши се најљубазније и обећаваши све — само да ме пусти. — — — — На улици угледам две прилике где се шетају испред куће Јованкине. Ето нове беде! Није сама, но са том вештицом! — —

— помислим очајно. „Љубим руке милостива! — клањам се понизно драга госпођице!“ — Добро вече господичићу! Јованка вам није »драга« госпођица! — „Пардон милостива, дошао сам да се опростим, јер сутра на по године одлазим, да« — — Па сретан пут! то је врло паметно, наука је за вас! — повиче вештица матора и повуче Јованку нагло, тако да једва уграбих мало њену ручицу, још последњи пут! — — И, ах, блаженства! — она ми нагло метну неки повећи коверат у руку. — Одем као без душе у свој стан, где још у ходнику раздерем нагло хартију и на велику срећу — угледам фотографију моје Јованке, а на другој страни: »до гроба твоја Јованка Јелић, „пост-рестанте“ бр. 16. — Ах Боже, нико сретнији од мене! — Сада ме ни бриге није, имам милу адресу, на коју ћу дневно своја ватрена писма слати, мишљах љубећи небројено пута, слику моје Јованке! — — —

Потрешен, узбуђен и блед уђем у собу, где ме ујак већ љут од нестрпљења чекаше. — »Хеј, деране! — та ти изгледаш као да су те за та два и по сахата добро излемали!“ повиче ујак. — Боже благи, је ли могуће да сам више од два сахата љубио слику, у ходнику! — Немогуће, претерује уја, но на чудо и мој собњи часовник о зиду, потврди исто. — Шта је, ту — је. — Срце препуно туге што морам путовати, а и среће, због добивене слике и адресе, те ја реч по реч, све — све — све, искрено исповедим (своме себењаку и противнику брака) своје рођеноме ујаку. — — Дошавши у „екстазу“ сликајући што верније лепоту свога идеала, за доказ извадим слику из недара и пружим је уји. Хм, хм, — гле — гле — — — баш није ружна! — колко јој је година? — — Седамнаест?! — баш лепа! — дивна, плавуша!! — е — добар укус деране! — — — а ти колко си стар? деветнаест!! — Ха, ха, ха, — глупост! смртно заљубљени!! — није него још шта?! изби ти себи — драги

нећаче — из главе ту бубу! — — нема од тога ништа! — — Док ти будеш за женидбу, а твоја лепа већ може бити мајка!! — — — — каква верност?! — — и ти ћеш за 3 недеље већ мислити: „друга варошица, друга и девојчица! — — — — окани се глупости, — књигу у руке деране!! — Вараш се ујаче, ми се волимо, и чим дођем верићемо се! — »Лепо — лепо и сретно!“ — повиче иронично уја, треснувши слику о сто. — — — — —

Други дан отпутујем, и први ми посао беше, да што лепши оквир за драгоцену слику купим, и да што дуже и ватреније писмо, моме обожаваноме злату, напишем и одмах пошаљем. — Пуне три недеље писах дневно и по два писма; — никада одговора. — Тешио сам се мислећи, не може сиротица од тетке. — — Једнога дана после толиких мука, добијем једно замашно писмо. — Блед од радоснога узбуђења, јер њен рукопис на коверти беше, дрхћући од нестрпљења отворим, — и — о ужаса! — испаде свежањ писма са »плавом« траком (значи »верност«, још и та иронија!?) лепо увезана и — вереничка карта мога угурсуза ујака! — — — „Та то је абсурдум«, дерах се као луд! — али није могуће, нисам добро видео. Одем ближе к' прозору, и о — несреће, баш тај противник брака верен са мојом Јованком!! — ох Боже јесте, ето лепо оба имена ту! — — — — Ао, обећењаче, ниткове и хуљо матора! дакле за то си остао у моме стану, да ми отмеш злато моје! — — — и види безобразлука! — још има образа да ми пише: „драги деране“ — (види хуље како маркира да сам деран!!) „као што видиш верен сам са лепом Јованком, а то је најбоље бар остаје у фамилији! — а понајбоље је за мене, јер сам сада најсретнији човек на свету!“ — — — Јао обећењаче један, лопове и лисицо једна, још се хвали како је сретан! — — — Но да видим докле иде са безобразлуком? — — —

»За лепу ујницу си некада б парчета „кремпите“ платио, а она ти ево шаље приложених 1000 круна као »реванш«! — Попи их драги „деране“ у наше здравље и срећу!« — Ао! хуљо и ниткове подли! — — „Љубе те твоји искрени,

али и врло сретни
ујна и уја — —

НВ. Приложена „љубавна“ писма ти шаљемо са примедбом: „да их добро сачуваш (ако ти још када устребају да имаш). Ао подлога лиса! Еј луда главо моја! — Хоћеш уји на нос да вешаш своје осећаје?! — па се још ознојио хвалећи Јованкину лепоту!! — чак му — магарче — и слику дао, само да види колико је лепа! — — — Ето колико траје »верност«, која се над „кремпитом“ обећа. — — — А сада ујаче како право — тако здраво! — Ја одох да до зоре свих 1000 круна утучем. Од тебе ми баш ни по потуре не сме у џепу остати!

(С немачког)

Даринка Буља.

Измирио се са судбином.

Кардош Шандор укуцао је на врати таблу, па је онда чекао клијенте. Боже какав сретан тренутак за њега, кад је први пут прочитао на стаклету златним писменима урезан напис Dr. Кардош Шандор адвокат. Уживао је, што ће становници паланачки видети, шта је постало од незнатног Самуила Кона сина једног Чиве ритара. Био је у стању, да од јутра до мрака посматра ту стаклену таблу, која је његово благородство оглашивала мимопролазећима. Чисто би волео, да може он својом персоном да стане поред табле, да сваки види њега самог, који се сам својом снагом, без ичије протекције, пробио кроз толике силне комисије и себи задобио диплому. Но пало му је на ум, да у писарни нема баш никог, јер за сад писара још не потребује, а нема ни новаца, па осим послужитељке, заменице портирове, која је само јутром улазила, да му собу спреми и писарницу у ред доведе — нико није улазио, пожури се дакле и журно оде да чека клијенте.

Боже мој, ала је то непријатно кад човек мора дневно по 6—8 сати да чека на клијента. Кардош Шандор мете преда се читаву рпу старих списа, да направи неки дар-мар по столу, како би изгледало, да врло много посла има. Кад год би чуо кораке у ходнику или степе-

ницама, срце би му закуцало: сад... сад ће... кораци се удаљише, а код њега нико не дође. Преварен седе опет на место и поче свој потпис упражњавати на једном табаку артије. Уживајући гледао је два почетна писмена свога имена, а тек оно под именом адвокат.

— То је више него племство — рече у себи — ово се не даје наследити, ово сам ја сам набавио!

Затим опет са неким особитим осећањем погледа у своје име, које је заиста сам стекао, и лепо исцрта писме по писме, исто онако, као што обично на почасним дипломама неких друштва је обичај да испишу.

На једаред зазвони звонце. Брзо смота артију на којој је име писао и стрпа је у шпаг, па узрујан отвори врата, то је био вратар. Нешто је требало да се испуни на листи за пријављивање, па је дошао да г. адвокат накнадно заведе.

Ишао је горе-доле по соби и израчунао је да одприлике има неких 300 круна дуга. Док се спремао за испите, није могао ићи у адвокатску писарну да ради, где је дотле радио и заслуживао, и тако је остао дужан гостионичару за јело. На веру је правио одело, а из једне мале крунашке вађевине добио је остали зајам, помоћу којег је уредио ову своју писарну и стан доста пристојно. Сетио се и његових колега с' којим се сваког вечера састајаше при заједничком столу у гостиони, и који су већ после четрнаест дана отварања својих писарница причали о правним стварима, које су из своје најновије праксе доживели. Већина од њих имају већ справу за писање и телефон у својим писарнама, а кад ће он имати справу за писање и телефон?

Дан му је прошао без клијента, па тако и други. Свега је имао две посете: Послужитељ окружног демократског клуба, који му је донео признаницу за чланарину и једна гђа у црнини.

— Једва једанпут! — уздануо је доктор кад је отворио госпођи врата. Биће какав процес оставине — мислио је гледајући госпу у црнини. Али се преварио. Јер госпа се престави за удову једног адвоката и дошла је да апелује на младог господина правозаступника и његову великодушност. Г. адвокат би највећма волио, кад би ову госпу у црном оделу могао избаци-ти напоље, али се побојао од освете судбине, те се са једним петокрунашем покаже милостив према сиротој удовици.

Удова се са бајним осмехом удали и већ после једног сата, кад је скинула са себе црни-ну, пила је у једној гостиони код прозора ледену каву са врло много пене.

Трећег дана Кардош врло рано и журећи се дошао је у своју писарну, јер му је пало на памет, да у то доба може га баш ко потражити премда су писарне осталих адвоката онда обично затворене. Добро је рачунао, јер га је један старији човек пред вратима његове писарне чекао.

— Имам ли част са г. Кардошем? проговори понизно.

— Ја сам! стојим Вам на услузи! а у себи је мислио: ево мени првог клијента или тужитеља или оптуженога.

— Поверљиво би имао са г. доктором нешто врло важно да говорим.

— Дакле оптужени — помисли у себи адвокат. Посади дотичног преко од себе, који лагано, одмерено и важно поче говорити.

— Једна врло богата и фина породица се врло интересује о вама г. докторе. А ја сам са том породицом у врло добрим одношајима, па се због тог на мене обратили. А у тој породици има једна млада девојка...

-- Разумем — упаде доктор — ту младу девојку требао би да узмем за жену.

-- Ако би Вам се допала г. докторе.

— Чујете — настави адвокат, који је у начелу врло поштен млад човек био — пре него што би даље говорили, имао бих Вам нешто рећи. Не знам која је та девојка, и ко јој је отац...

— Молим лепо г. докторе, па Ви ћете их упознати.

— Ако хоћу. Али ја не бих хтео!

— Видите г. докторе немате право. Прво: јер познанство Вас још за ништа не веже, а друго...

— Друго још немам толико клијената, да бих се могао оженити.

— Ако је до тог г. докторе, допустите да будем искрен. Ви г. докторе у опће немате клијената. А и од куда би? Ви имате неколико хиљада дуга, и не ћете имати више кредита.

Млади човек хтео је скочити, да избаци овог безобразног женидбеног посредника, али овај примети му намеру, мете му руку на раме и присили га да седне.

— Чекајте г. докторе, још Вам нисам све

рекао. Ја сам стар човек и много сам искусио. Млади адвокати мисле, да клијенти једва чекају на њих да отворе писарну. Господа заборављају, да у Пешти има толико адвоката, колико може бити на Маргитском острву комараца. Поред тога људи не маре да се парниче, а кад баш кога и утуже, то само због тога чине, да даду адвокату да нешто ради. У касини Леополдове четврти и у трговачком клубу више адвоката кибицују, него што трговаца играју и зато играчи и смеју да су тако гроби спрам кибица, јер знају, да они од доброг клијента све подносе. Млади људи још боље стоје од старих. Млад човек узме ћерку каквог трговца или творничара, која и ако нема новаца, али донесе мужу своје процеса, а трговац или творничар кад види, да зету адвокату не иде добро радња, они утуже све, који им дугују, да за двадесетчетири сата свој дуг измире. Да зетови трговаца нису адвокати, не би било ни десети део толико парница. Шта оћете Ви г. докторе да радите? Ви сте данас двадесет и седам година и немате ништа. Мучили сте се 27 година и данас тек нисте кадри да леба заслужите.

-- Не говорите глупости! У најгорем случају ступићу где код каквог знаменитог адвоката за вођу писарне.

— Тако? — Ступићете за вођу писарне? Је ли било онда нужно толико ноћи радити и не проспавати, да стечете диплому, па онда да будете писар! А сиромаштво Ваш отац, сиромаштво стари Кон, који се надао да ће га син у његове старе дане испомагати, који је горд, што му је син адвокат и убеђен, да ће бити знатан адвокат пештански, запитаће свога сина: како ти иде радња, дете? А син му одговори: рђаво, или му што масно слаже. На што дакле опирања! Ја нећу да Ви г. докторе узмете девојку, која Вам се не допада, ја у опште нећу ништа. Само Вам кажем: Овде има један богат трговац, који толико процеса има, да би могао имати три зета адвоката, и тај трговац има само једну ћерку, и њу би могао један честит адвокат узети. Не кажем да се одма изјасните. Имате времена. После недељу дана доћи ћу опет! Ако г. доктор примети, да му клијентура и без тога иде, онда ће имати времена и да се ожени. Та стари Коби Леви не жели никоме рђаво. До виђења!

*

После недељу дана стари Коби Леви је опет

дошао. Млади га адвокат посади поред себе. Стари је неко време причао о свачему само о женидби не. Адвокат је неко време превртао списе, па ће тек збуњено запитати:

— А јел'те г. Коби Леви, шта је са оном девојком о којој сте ми пређашњи пут говорили?

Д о л о в о.

Превео: М. Новаковић.

Младост.

Написала: Ленђел Лаура.

Превод са мађарског.

У очима госпође Терековице блистала је она необична иронична сета, која само паметне и духовите женске одликује. Оне женске, које су много паметније, а да би много шта од живота очекивале, али имају толико укуса, да оно мало, што им живот даје могу поштовати.

Госпођа Терековица се смешила и нагло окрене главу према Марошију.

— Паметном човеку не стоји лепо, да говори као будала.

— Ако ме нећете саслушати...

— Ја сам мислила, да сте већ све изговорили.

— Још нисам казао све, треба да знате, да...

— Драги пријатељу, Ви нисте већ више гимназиста, а ја нисам ученица више девојачке школе.

— И мислите...?

— Мислим да љубав, у томе облику, као што Ви осећате и мислите, само је за веома малољетна бића. Тиме у осталом нећу да дирам нити љубав нити своје млађе пријатеље. Шта више не бих марила, кад би још једаред од шеснаест година могла бити и дршћући од страха и наде могла очекивати...

— Ви? На што?

Госпођа Терековица се насмејала:

— Шта знам ја? Па на шта чека човек у добу од шеснаест година? На ослобођење, на краљевића, на чаробне витезе, или некад само на писамце ил од једнога реда, које се обично задоцњава. Еј, не говоримо о томе!

— Ви мислите, да човек само у детињском добу може љубити?

— Чак напротив, уверена сам, да што тада осећамо, то и није љубав. Уображење се игра с нами, сан, маштанија. Срце нам је празно и морамо га нечлм испунити. И колико се мучимо,

док се тај неко не појави. Безпредметна љубав већма истроши, мучнија је од сваке обмане и од сваке друге љубавне болести. Само млада душа је у стању те муке издржати. Али зато је ипак добро бити млад.

— Само треба хтети, бићемо.

— Није него, бићемо. Ви ме већ по гсдине уверавате, да сам ја Ваше душе идеал, небеско, блаженство, земаљска дивота и т. д. Али ја мирно идем по свету, свршавам свој посао, своје дужности, проводим се, а и време ми је дуго, како случај са собом доноси. Ви сте ми већ сто пута доказали, да жена може бити врло ваљана, ако и превари свога мужа, шта више има случајева, прилика, када је по Вашој етикецији управо дужност жене да превари свога мужа. Узмимо на пример, да би усвојила Вашу етикецију? Шта би казали на то, кад би хладним срцем, здравим разумом једну љубавну комедију играла с Вами? Ушла бих у дело, које само једна мамурна и страсна лудост оправдати може — ако може оправдати? Јер и сама имам своју етикецију.

Мароши је мало побледео, устао је сместа и поклонио се.

— Захваљујем Вам на искрености, и сад збогом.

— Не, драги пријатељу, тако ме не смете оставити. То би ружна и неправедна ствар била, прво ми морате обрећи...

Мароши се намргоди и подигне главу:

— Врло Вас лепо молим, не понижујте ме са никаквим поутешним призорима. Од онога тренутка, у којем сте се изјаснили, да ме не волите, будите равнодушни према мојој судбини и мојим осећајима. Хвала вам на саучешћу и сажалењу. И ја држим с Гетеом, који је некој женској у очи казао: „Ако те и волим, шта те се тиче?!“

— Ако то кажете, немате право. Они осећаји, који други својим понашањем изазивају спрам нас, не губе се тако лако. Невидљив, али јак конач спаја нас са душом, која за нами жуди. Верујте мени, да никад није потпуно равнодушна женска према младићу, који њу љуби. Не знам, како та ствар код мушких стоји, али код женских сам потпуно поуздана.

— Због чега ме нећете онда да саслушате?

— Због тога, јер нећу да ударим главу о зид? За тако што, драги пријатељу, нисам са свим млада. Даље, ма шта држали Ви о мојој

увадби, ја њу мирно сносим. Ако човек не захтева сувише и није глупав, нити у рђавом стању, може се сносити, али моје стање није рђаво.

— А љубав?

— О том сам већ неколико пути казала своје мњење и не бих волела да и даље понављам то. Вас су на странпутицу одвели писци и песници, који су љубав најважнијим и најзначајнијим осећајем животним учинили. Може бити, да је и то, али само неколико година, т. ј. када стално, у извесном благом заносу држи дух човечији. Драги пријатељу, није то главно, да нам живот буде пун љубави, него, да овај живот буде уредан, чист и колико је могуће господски.

— Иза ових не остаје ништа друго...

— Него да лепо, пријатељски „збогом“ кажемо једно другом само на кратко време. Врло ће брзо доћи време, када ћете о стварима и Ви тако мислити, као ја. Немојте мислити, да Вас хоћу утехом да понизим. Много погрешака имам, али нити сам хипокритна, нити дволична. Чврсто ми је убеђење, да ћете ви и без моје утехе срећни бити.

— Захваљујем Вам на поверењу.

— Али немојте тако горко захваљивати. Нећу да у срдњи одете од мене. Радије ћу Вам казати оно, што још никад ником казала нисам. Из тога ћете разумети, да... Али седите још један минут.

— Озбиљно желите?

— Да! Помислите, да сам сујетна и нећу да се са рђавим утиском удалите од мене. Или мислите шта хоћете, само ме саслушајте до краја. Некада давно, али врло давно била сам заљубљена и да ме је онда удес са једним непоштенним младићем саставио, лако би из те ствари могла постати комедија. Али је мој идеал био поштен, исправан младић и њему имам да захвалим, да се нисам унесрећила за цео век. Јер моје шеснаестогодишње срце страсном љубављу је букнуло према озбиљном тридесетогодишњем господину, који је по кад кад у нашу кућу сврнуо. Добро би било да се смејем на то, али ми спомен некадашњих мојих патњи на памет пада и...

— Али госпођо, Јелисавета...

— Оставимо, видите, још ћу у плач бризнути. Иначе узгред буди речено, толику патњу само млада душа може издржати. Боже, одакле сам црпела толико много суза, и толико тешких уздисаја. Како сам издржала толике непроспаване

ноћи, грозничаве дане, борбу, опирање, патњу! Како сам се сама са собом борила, с мојом лудом страшћу, о томе би сада већ била штета говорити. Та Вас се само то тиче, да се у мени једног дана луд занос толико осилио, да сам писала писмо свом идеалу. Лудо, фантастично писмо, у којем сам признала њему, да га волим, обожавам и умрећу за њега или за њим и т. д. Та луда љубавна писма су сва једнака, само мучно, тужно куцање срца даје томе нову лирску пратњу. И ове излапеле изреке зато ипак постају велике и нове онда, када их права љубав исказује, јер имају бесмртне лепе ствари у себи: после лудости вечиту, али залудну борбу.

Младић као да је побледео, чудан поглед баци на жену, која се смешила и даље говорила.

— Три дана у врућици горући чекала сам одговор. Грозне муке у та три дана достигле су врхунац. За тим је писмо дошло и чама ми паде на срце, моје шеснаестогодишње срце ми је казало, »вечна чама«.

Мирним, добрим, очинским речима ми је мој идеал растумачио, да сам ја слатка мала луткица, а он према мени гадан стари чика. Али за то ипак добар стари чика, који ће увек нежном љубављу на мене мислити. Молио ме је, да будем паметна и добра, да не жалостим њега и своје родитеље. Да избијем себи из главе све лудорије, да будем весела, као што приличи послушној, милој малој девојчици. Да заборавим целу ствар, као рђав сан. Да се то лакше збуди, неко време у нашу кућу неће долазити, али ће нас доцније ипак посетити, нада се да ћу весело истрчати пред њега и поверљиво му пружити руку. То се писмо још и данас код мене налази и ја и дан данас тако судим о том човеку, као да је он витез, коректан господин, који није на вло употребио луду страст једне девојчице. Тада сам својим сузама квасила оно писмо; ипак доцније, и још после неколико година, заслужиле су ми очи, када ми је у руке доспело. Због те ствари сам много патила, али као што видите, нисам умрла због тога. То писмо је добра опомена на прошлост, и добро упуство за будућност. Хоћете ли да видите? И пре но што је Мароши могао одговорити, извади из ормана жуто писамце. Лице млада човека побели као креда, када је видео писамце. Сагнуо је главу и тихо је рекао:

— Ја сам на ту стару историју сасвим заборавио, и Ви имате право, када се сада светите за прошлост.

— Освета? То немојте више казати! Ево руке и закљичем се да се млад човек никад није поштеније и галатније владао спрам девојке, него Ви.

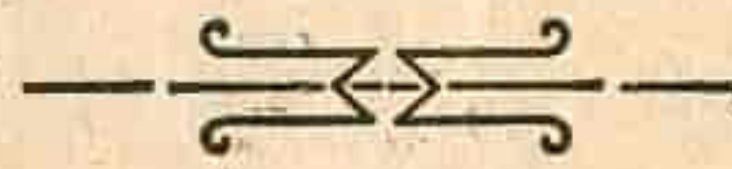
— Не говорите о томе, луд сам био.

— Поштен човек сте били. И ја мислим да сте и данас тај у души. Сваки човек има настраших мисли. Неки у доба од шеснаест година, други

доцније. У томе нема ништа чудновато, због тога се не треба стидети. Ви сте у моме детињству коректни, добри и поштени били спрам мене а ја сам то сада, када Вам кажем: збогом! Само нас онда наново потражите, када ми будете могли стару пријатељску десницу опет пружити.

Вел. Кикинда.

К. Т. Чедомировић.

О т а ц.

(Марија Херберт.)

Кад сам некад, к'о безбрижно дете,
Крај свог оца сретно корачала,
И на снажну његову се руку,
Милу руку, чврсто ослањала. —

Кад се сумрак спуштао полако,
Још у пољу ја сам с оцем била,
А природа у слатким сновима
Успавана мени се чинила.

Он ми рече — анђелском добротом —
»Склопи очи, дете моје мило,
Наслони се на свог оца чврсто,
Јер се моје дете уморило“.

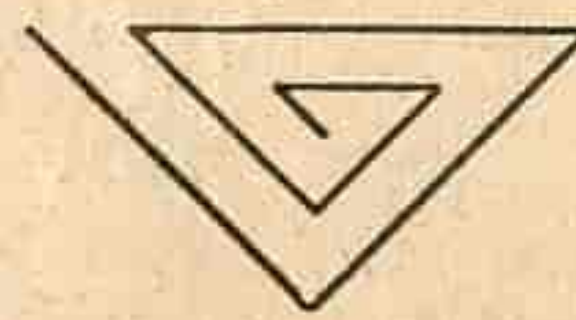
Б е ч 18. IV. 1908.

И учиних. У полусну прођох
Кроз ливаде и љупке долове,
Успавана месечевим зраком,
Сневајући будна слатке снове.

Па како ли верне беху руке,
Брижне руке родитеља мога,
Да на путу не нађох препреке,
Ни камена, али ни једнога.

Ох! љубави, узвишена, дивна!
Пут мој тежак кроз живот је сада,
Нико више — кад би очи свела, —
Не зна водит', као он некада.

Вукосава.

Г Л А С Н И К.

Нова Добротворна Задруга Српкиња. Вредни коровођа српског црквеног певачког друштва у Там. Ковину, г. Душан Шамбек, заузео се, да подигне тамо и Добротворну Задругу Српкиња. Познавајући родољубље тамошњих Српкиња и велики број тамошње родољубиве интелигенције, надамо се, да ће и успети у своме подухвату.

За женидбу и удају. Друштво Привредник у Загребу не брине се само за смештање шегрта на разне занате и смештање сиротих девојака по српским домовима за изучавање домаћинства, него је отворило места и за женидбу и удају својих питомаца, који се сваке године у већем броју враћају својим домовима и отварају самосталне радње. С тога При-

вредник моли, да му се пријаве и ваљане Српкиње удаваче, које би приличиле за неког од њихових питомаца. Нека се опишу све околности и добра својства таквих девојака, па ће Привредник посредовати у том.

Верени и венчани. Г-ђица Мара Арсенићева из Митровице, верила се с г. Стеваном Релићем, професором кр. реалне гимназије у Митровици.

Г-ђица Кристина Екмеџићева, чланица новосадског Девојачког Кола и сестра г. пуковника К. Екмеџића, венчала се на Петров-дан о. г. с г. Е. Маринковићем, умировљеним ц. к. капетаном из Ирига.

Г-ђица Анка Мијатовић из Врбаса

венчала се са г. Миланом Недучиним трговцем из Вел. Кикинде.

Чика-Јовина прослава. Српски учитељски збор у Вел. Кикинди прославио је с децом школском 31. маја (13. јуна) о. г. у српском црквеном дому пре подне у 10 часова чика-Јовин дан. Улазак је био бесплатан. Деца су декламовала, певала све чика-Јовине песме.

Нова женска подружина. Жене у Вел. Градишту у Србији основале су подружину »Женског Друштва« 30. марта о. г. коју је Београдско Женско Друштво примило, као своју 31. подружину.

Добротворна Задруга Српкиња у Вуковару држала је своју 19. редовну скупштину 3. (16.) јуна о. г. Та задруга има 3 почасна члана, 106 редовних и 45 добротвора. Капитал јој износи 12.679'96 круна готовине. На челу задруге стоји: Ангелина Петровић.

Редовна скупштина Српског Учитељског Конвикта у Новом Саду одржала се у среду 25. јуна (8. јула) о. г. на којој су поднесени извештаји о раду управног одбора за прошлу школску 1907-8. годину, извештаји рачунски, прорачун за идућу годину. Обављен је избор питомца и питомица, као и избор часника за идућу годину. По извештају тог друштва, који нам је достављен пре скупштине има то друштво 115 чланова оснивача (учитеља и учитељица) и 440 чланова потпомагача. Прошле године било је у заводу 72 питомца и 16 питомица свега: 88. Од тих је у току године иступило 8 и 1 је умро, те је до краја школске године остало у заводу 79 питомца и питомица. Друштво има своју кућу у вредности од 118.500 К, а осим тога у намештају, у улозима, потраживању и друго 10.996'42 К; св.га: 129.496'43 К. Дуга има: 19.301'91 К те према томе чисто имање: 110.194'52 К. Из тога се види, да је друштво за својих 17 година врло лепо напредовало и да заслужује сваку потпору.

II. Конгрес словенских жена отворен је 21. јуна (4. јула) о. г. у Прагу великом свечаношћу. *Конгрес овај* приређује савез чешких женских друштава. На овом

конгресу, који ће трајати неколико дана, и бити скопчан са многим лепим свечаностима, дебатоваће се о стварима, које се тичу интереса жена из свих стаља и из свих словенских земаља. Говориће се о овим темама: Преглед рада жене у опште и њен будући задатак: — Жена домаћица, жена у породици. — Жена на раду за свој народ. — Жена у раду социјалном. — Жена у раду за заслугом. — Образована жена. — Права жена. *Предавања о женама свих словенских народа.* Савез Чешких жена позвао је на овај конгрес и *Женско Друштво у Београду* и друге српске женске задруге. Женско друштво у Београду изабрало је за свога делегата гђу Делфу И. Иванићку, која је отпутовала у Праг, где ће на конгресу словенских жена држати предавање о Српкињама из свих српских земаља. Госпођа заступа на конгресу и „*Коло Српских Сестара*“. На конгрес је стигао велики број Русиња, Пољкиња, Чешкиња, лужичких Српкиња и Словенкиња. Пријављено је 46 говорница.

Највећу заслугу за конгрес има *Ustredni Spolek českých Ženn* у Прагу (*Spolena ulica číslo 34.*) и вредна председница овог савеза чешких женскиња госпођа *Зорка Дра Ховорке*, по рођењу Српкиња из Новог Сада.

Праг 25. јула. Завршене су седнице чешко-словенског конгреса женскиња, пошто је цео дневни ред исцрпљен. Чешки листови констатују, да је конгрес сјајно успео и да је био многобројно посећен. Највише је било Чехиња, затим делегата женских задруга из других словенских земаља, сем Бугарске. Осим феминистичког покрета, који је заступљен био у говорима, истицана је нарочито и идеја о заједничком раду словенских жена на општим идеалима Словена.

Првог дана конгреса, који је држан у свечаној сали старог општинског дома у Прагу, изасланици београдског женског друштва г-ђа Делфа Иванићка, изнела је у реферату, који је трајао два сата, положај Српкиња у свима српским земљама и опширно говорила о тешком положају жене у неослобођеним српским

областима, молећи словенске сестре да заједнички пораде на побољшању положаја Српкиња из Неослобођених земаља. Говор је поздрављен дугим пљескањем. О положају својих сународница говориле су изасланице ческих, пољских и других словенских женских задруга и бурно су поздрављене.

Свечаности поводом овога конгреса испале су врло добро, као и сам конгрес. Делегати из словенских земаља били су предмет највећих овација. Чехиње су сјајно дочекале и испратиле своје гошће, које су се почеле разилазити својим домовима са конгреса, који је манифестовао заједнички рад словенског женскиња (Сл. Кор.)

20.000 круна Привреднику. Председник Српског Привредног Друштва Привредник, познати господар И с и д о р Д о б р о в и ћ из Д а р у в а р а, прилаже — као што је познато — од почетка сваке године по 2000 к р у н а томе друштву за трошкове око тих послова. А сад, ово дана, пригодом овогодишње скупштине покљонио је тај велики добротвор те установе осим тога друштву још и једну своју осигуравајућу полицу од 20.000 к р у н а, да тиме и од своје стране за вечита времена обележи прву десетогодишњицу заузимања тога српског друштва.

Господар Добровић плаћаће и даље пристојбу те осигурације, а помагаће, као и до сад, своје миљенче, а ми желимо, да поживи, да помаже и да се радује још много, много година успешном раду тога друштва, које је под управом његовом и његових другова, постало најшира и најопћенитија свесрпска привредна установа.

Нове српске земљорадничке задруге. Основане су, од суда потврђене и у званичном листу обнародоване српске земљорадничке задруге, те су и рад отпочеле: у Темеш-Моноштору (Тамишка жупанија) и у Старчеву (Торонталска жупанија).

Главна скупштина српског привредног друштва „Привредника“ у Загребу одржана је тамо 8. (21.) јуна о. г.

25-годишњица Добротворне Задруге Српкиња Вршчанака обављена је у недељу, 8. (21.) јуна о. г. на свечан начин. Чланице су корпоративно ишле на св. литургију, а после св. литургије одржан је посмртни спомен умрлим чланицама. После подне тог дана одржана је свечана скупштинска седница у раденичкој школи, где се држао поздравни говор и где се читала историја постанка и рада друштвеног. У вече је одржана забава уз пријатељско суделовање мушке и женске омладине, вршачког срп. цркв. певачког друштва, срп. занатлијског певачког друштва, ратарског збора, г.ђице Јулке Цијукве и г. Саве Томића, вршачког поседника. Ово је већ шеста оострана Добротворна Задруга, која је навршила 25. годину свога благотворног деловања. Желимо јој дуга живота и лепа напретка.

Пенчевачка Раденичка Школа Добротворне Задруге Панчевкиња довршила је своју 1907.—8. школ. годину испитом и лепом изложбом у ручним радовима 16. (29.) јуна о. г. Школа та лепо и постепено напредује. Имала је прошле године 64 ученице, међу којима је било 20 приватних. Ученице су поред рада имале и поуке у науци вере, српском језику, рачуну и писменим радњама и показале су леп успех у свему.

Дружина српског народног позоришта, довршила је своје представе за ово лето у Ади и распуштена је на шестонедељни летњи одмор.

Требињска прослава. На Петров и Павлов дан, 29. и 30. јуна (12. и 13. јула) о. г. обавиће се у Требињу лепа слава: Освештаће се нова српска православна црква, храм св. Преображења, освештаће се нова српска народна школа и застава српског певачког друштва „Соко“. Чин свих свештања обавиће Високопреосвећени г. митрополит захумско-херцеговачки Петар З и м о н и ћ. Освештању школе кумоваће госп. Лука Ђ е л о в и ћ, поседник из Београда; друштвеној застави певачког друштва кумоваће г. Јевстатије Г а ћ и н о в и ћ, архимандрит манастира Добричева. На

прослави ће суделовати српско певачко друштво „Гусле“ из Мостара, српско гимнастичко друштво „Обилић“ из Мостара и српско певачко друштво »Соко« из Требиња.

ЧИТУЉА.

† Даринка Павковићка рођ. Каракашевић. Десила се велика несрећа. Позната певачица и учитељица из Бачког Фелдварца, која се пре две године удала за тамошњег лекара дра Милутина Павковића, коврчала је изјутра један дан косу врелим гвожђем, што је грејала на шпиритусу. Како је у ходнику, где је она стајала, био отворен прозор, нанесе ветар пламен од шпиритуса на њу и запали јој аљину. Она се уплаши и истрчи напоље, вичући за помоћ. Муж дотрча и стане рукама гасити одело, те се и сам јако опече. Али је Даринка толико озлеђена била, да јој ни највећа нега будимпештанских лекара у болници св. Стевана, није помогла и она сирота, 19. јуна (2. јула) о. г. умре у највећим мукама. Она је кћерка умировљеног учитеља Ђуре Каракашевића, који сад живи у Алибунару. И овај жалосни пример треба да поучи наше женскиње, да врло пазе кад коврче косу, јер су то већ многе женске главом платиле.

Покојној Даринки нека је вечан спомен!

† Наталија Вулко рођ. Георгијевић. Ретко вредна жена и примерна мати нашег пријатеља Тоше Вулка, трговца и поседника из Батајнице, гђа Наталија Вулко, упокојила се 19. јуна (2. јула) о. г. после дугог боловања у 82. години живота. Вечна јој успомена!

† Јосиф Поповић, умировљени судица, отац г. дра Светислава Поповића, адвоката земунског и власника „Српске Мисли“, а таст г. г. дра Младена Лисавца, земаљског посланика пришког среза и пароха митровачког Драгомира Радоше-

вића, упокојио се 28. јуна о. г. у Иригу у својој 71. години живота. За млађе доба био је неко време и професор срп. вел. гимназије новосадске. У опште беше то човек питоме и благе нарави. Бог да га прости!

† Коста Шијачки. У Ст. Футогу упокојио се 9. (22.) јуна о. г. после дуге и тешке болести Коста Шијачки, срп. нар. учитељ у миру, који је школу и цркву верно и савесно послужио пуних 39 година. Покојни Коста беше добре и питоме нарави, те је с тога и у месту свога рођења, као и међу друговима уживао љубав и поштовање. Другови су га одликовали почашћу председничком у новосадском среском учитељском збору, и одборништвом у срп. учитељском конвикту одкад овај постоји; општина га је пак одликовала перовођском почашћу, коју је дужност вршио кроз многе године. Суделовао је и при подизању и при остварењу тамошње Добротворне Задруге Српкиња, а тако и у стварању српске читаонице и новчане задруге. У опште беше реван сарадник на свима јавним народним установима. Бог да му душу прости!

† Станко Бронзић. Горке сузе, које су уцвељена деца ронила за својом милом мајком, још се ни утрле нису, а ево дође црна судба после 14 месеци опет, и отрже им из загрљаја милога, јединога родитеља. 5. (18.) јуна о. г. испусти своју племениту душу, после не дуге али тешке боље у 63. години живота свога Станко Бронзић.

Покојник беше честита, поштена, примерна и добра душа, те је и децу тако узорно однеговао и васпитао.

Покојник је оставио за собом сина свештеника у Мохову и три неудољене кћери, међу њима врсну учитељицу Ану у Добрици, нашу скупљачицу и сарадницу. Побожном и врлом Србину нека је лака црна земља, а ојађеној деци од Бога утеха.

Б Е Л Е Ш К Е.

ПРОСВЕТА.

Митрополија Карловачка.

Списке више девојачке школе. Добили смо штампане извештаје српских виших девојачких школа у Новом Саду, Сомбору и Панчеву за прошлу школску 1907.—8. годину. Новосадској стоји на челу као управитељ г. г. Мита Ђорђевић, сомборској: Јован Благојевић а панчевачкој: Милан Мандровић, који су поменуте извештаје и саставили. Из тих извештаја сазнајемо, да је у новосадској српској вишој девојачкој школи било уписано у сва четир разреда: 114 редовних, 13 приватних и 1 хоспитанткиња, свега 128 ученица. У сомборској 56 редовних и 2 приватне, свега: 58. У панчевачкој пак: 105 редовних и 5 приватних, свега: 110 ученица. Но од панчевачких није у току године изостала ни једна, док је у новосадској изостала 21 ученица, а у Сомбору 4, те је према томе испитано у панчевачкој 104, у новосадској 101 а у сомборској 52. Шта је узрок, да су толике ученице изостале из новосадске школе и куд су отишле не знамо, само је то знатан број и треба му лека тражити. Колико је нама познато, чини нам се, да је већи део те деце отишао у овдашње стране заводе ради мађарског језика, а ту држимо да греше, јер из новог начина, који је од лане новосадска школа завела, да се деца деле по знању мађарског језика у 4 и 5 група па да се с њима дневно по 1 час води практичан разговор на мађарском језику утврђено је, да дете, које није ни речи знало мађарски, може за две године потпуно да разуме и да обичан мађарски разговор води. О томе се могао сваки на овогодишњем испиту уверити. И кад су деца могла да постигну такав успех за две године, за четир ће зацело толико успети, да ће потпуно разумевати говорити, читати и писати на мађарском

језику, те по томе нема ни нужде ни потребе, да наши родитељи траже туђе оваке заводе поред наших. Шта више испоставило се, да су наше школе у неким предметима напредније од државних, што су и државни органи признали, те нема смисла, што наши родитељи јагме за туђим заводима. Код Панчеваца се та страна знатно поправља, јер сваке године све више наше деце полазе своју школу, док код Новосађана и Сомбораца та страна све више узима маха; а то је сасвим неоправдано.

ЗА ДОМАТИЦЕ.

Летње резање ружа удеси се тако, да се гранчица са ружом одсече толико дуга, да на њој остану 6 до 7 ока, према томе, каква је поврза руже. Поврзе, које снажно иду у грање, боље је, да се не режу.

Против кокошије ваши. Често се догађа, да се залегу ваши (уши) на кокошкама кад леже на јајима. Да би их од тога опростили, ваља посути по гнезду ситно истучена сумпора. Кад кокош легне на јаја, почне се од њене топлоте испаравати сумпор, а од тога поцркају све ваши.

К Њ И Ж Е В Н О С Т.

Уредништво „Народних Новина“ издало је ове родине поред својих новина још две књиге: 3. и 4. У 3. су „Просте Приче“, из живота нашег народа, написао Ж. О. Дачић. Цена по динара или 25 новчића. Ту су побиране и још попуњене најлепше приче из Нар. Новина, што је Ж. О. Дачић написао. Књига је лепа и укусно израђена. Има у њој 120 страна са крупнијим словима и врло је подесна за наше ратаре. Језик је чист и разумљив.

4. књига говори о „Земљорадничкој Задрузи“ у селу Радичеву. Проста прича из живота нашег народа написао Ж. О. Дачић. Прештампано из Народних Новина. Цена 20 потура. Ово је све намењено синовима нашег народа, који нису учили многе школе, нити су учили високе науке. Све те књиге могу се добити код уредништва Народних Новина у Београду за готов новац а уз пошиљни трошак самог

издавача. Ко по 5 и више комада наручи од ових књига добије још 20% попушта.

Исти писац издао је и своје предавање на дванаестом конгресу срп. земљорадничких задруга у Београду, са насловом: *»Наше земљорадничке Задруге и и Рад на народном просвећивању.* На овој књизи нема истакнуте цене, ал биће да и она није скупља од 20 потура.

Извештај о срп. вишој девојач. школи у Нов. Саду на крају 34. а школске 1907-8 г. Књига 31. 1908, Саставио Мита Ђорђевић управитељ. Штампарија учитељског д. д. „Натошевић.“

Поред школског рада и стања завода има у овом извештају три чланка: први од М. Ђорђевића. „Пракса и теорија“. — Унапређење наставе. — Добротвори ученица *Арса и Анка Пајевића*, чија се последња воља износи и којом се потврђује, да су ови добротвори поред куће у вредности од 20.000 К оставили и 14.000 К у новцу, да се из тог прихода издаје потпора сиротим ученицама ове школе.

Извештај о српској вишој девојачкој школи у Панчеву на крају њене 34. а школ. 1907—8. г. Година XXII. Спремио Милан Мандровић управитељ. Штампарија Браће Јовановића.

Поред школског рада и стања, који се обично износи у оваким извештајима, има кратак прилог у славу нове добротворке тог завода, г-ђе *Марије В. Радосављевићке*, која је оставила фонду ове школе 10.000 К. Осим тога унесен је у извештај и чланак: „Нега Коже“ од Д. И. (Даница Илићка).

Разредница ученика и ученица суботичке варошке српске основне школе и срп. вероисповедне школе на Келебији за школ. 1907—8. г. Саставио Богдан Свирчевић, школски управитељ. Штампано о трошку срп. црквене општине. Штампарија Влад. П. Бајића у Сомбору.

Управитељ Богдан Свирчевић, већ од више година издаје оваке извештаје на крају школских година и сваки пут напише у њима по један поучан чланак. И ове године је написао леп чланак: „Пример је најважније васпитно средство.“

Извештај о српској православној вел. гимназији у Новом Саду за школску 1907--8. г. Штампарија Ђорђа Ивковића у Нов. Саду.

Поред школског рада и стања исписана је у овом извештају посмртница Њег. Светости пок. Георгија Бранковића, као врховног патрона и Др. Стеве Павловића као патрона исте школе. Осим тога и посмртница пок. Алек. Сандића професора те гимназије. Даље су ту говори Милана А. Јовановића професора патрону Др. Ст. Павловићу, тестаменат Арсе и Анке Пајевића највећих добротвора те гимназије, као и говори катихете Михајила Миловановића и професора Јов. Живојновића, којим се опростили од покојнице Анке А. Пајевића, а тако и други говор проф. Јов. Живојновића, којим се опростио на гробу са пок. с другом проф. А. Сандићем.

Мали зборник молитава, побожним православним српским хришћанима приредио Васа Витојевић школски управитељ. Штампарија Јована Пуљо у Земуну 1908. г. Цене нема.

Извештај о срп. вишој девој. школи у Сомбору, за 1907—8. школ. годину. Приредио Јован Благојевић управитељ. Издала срп. правосл. цркв. општина сомборска. Штампарија М. Бикара и Другова.

Поред предмета, који се обично у оваким извештајима доносе о дотичним школама, има у овој књизи и један чланак: *О испитима*, који је по свој прилици, писан пером самог управитеља Ј. Благојевића којим доказује, да су испити излишни и шта више штетни још за ученике.

Народне Новине. — Изишао је 3. 4. и 5. број Дачићевих Народних Новина. Последњи 5. број са овом садржином: Циганско васпитање, васпитањева забелешка од Срет. М. Аџића, управитеља Јагодинске учитељске школе: Здравље наше деце, од Др Милоша Ђ. Поповића, лекара; Када умре деци отац, из грађанског законика; Како да се помогнемо, кад траве издаду, од О. П. Лукића, држ. економа; Добра пасмина код говеди (са сликама); Грешимо што не сејемо сочиво (леће); Од човека се није ништа отело (са сликом); Још један начин да добијемо добро сирште, од Н. Балножана; Сипљив коњ; Чему нас живот учи, од М. М. Дачића; Шта пољопривредник ради у јуну; Кратке поуке: Из народа о народу (одломци из писама); Из Србије; По српским земљама; Шта бива по свету; Помозимо науци; Рад на народном просвећивању; Вукошићска земљорадничка задруга и народно просвећивање; Ево како раде прави народни пријатељи; О Народним Новинама (изводи из писама); Пријатељи народног просвећивања и Покојници.

Народне Новине излазе крајем свакога месеца, у књигама од 52 стране, увек са сликама. Цена им је: за Србију два, а за све остале земље три динара годишње.

СЛАНО КУПАТИЛО У СТ. СЛАНКАМЕНУ

отвара се 1. маја, а сезона траје до 1. октобра.

Друштво је саградило 2 зграде са 40 елегантно намештених соба. Цене су од К 1'20 до К 5.—

Осим тога има рештаурација са добром и јефтином кујном и добрим пићем.

4—5

ПОГРЕБНО ПОДУЗЕЋЕ и стовариште надгробних споменика ПАЈЕ МАРКОВИЋА у Н. САДУ

у средини дунавске улице, телефон број 168.

Филијала: погребно подuzeће „Конкордија“ пређе Буре Стојковића, Ђурчинска ул. бр. 15.

Држи вазда огроман избор сваковрсних каменних надгробних споменика. Натписе изрезује најсавршеније, а позлата дупла и дуготрајна. Велики избор мрт. сандука, венаца, покрова и целокупне опреме за погребне. Цене строго солидне а послуга најтачнија. 140 30 52

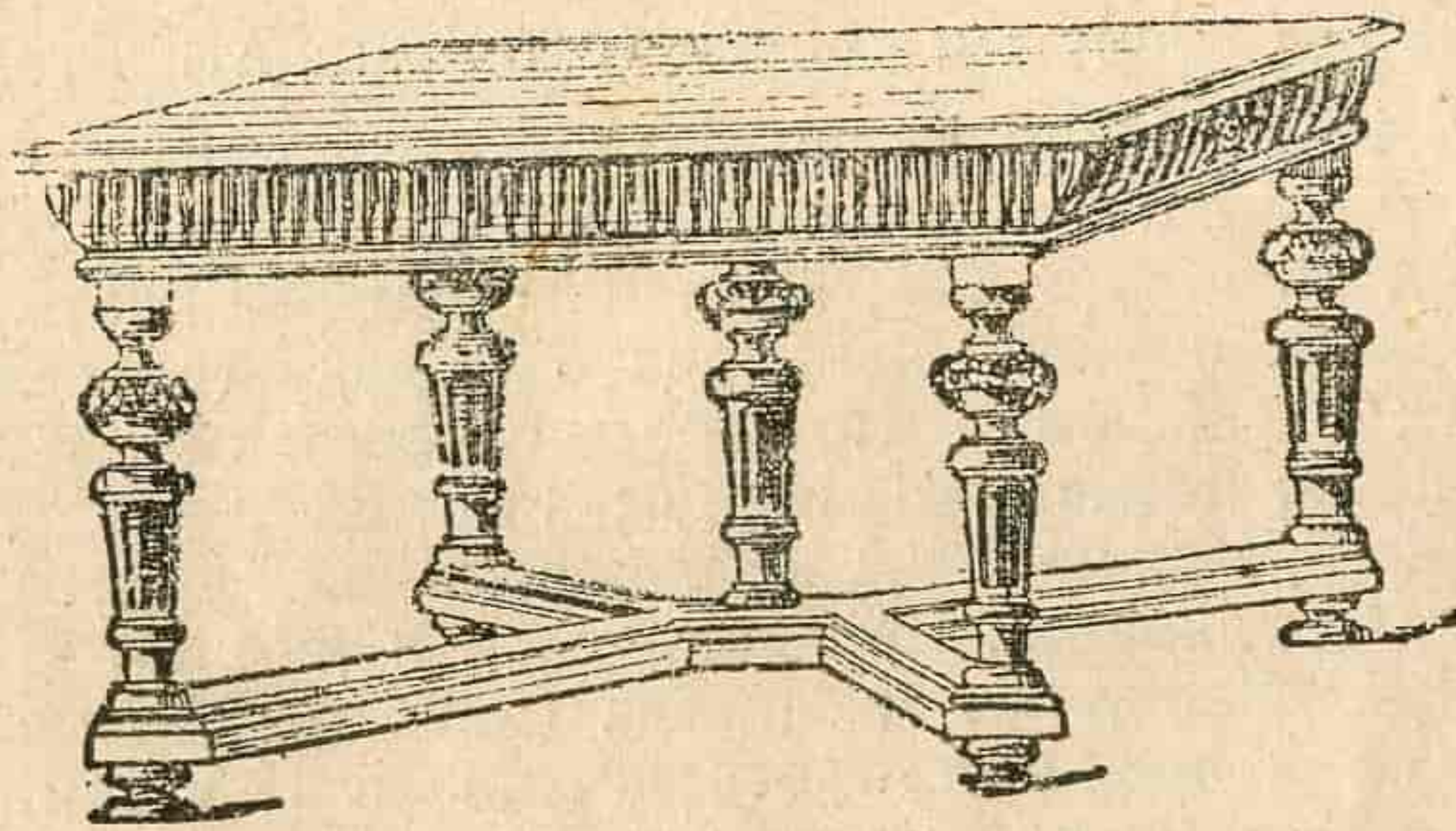
Многоструко одликована.

Постоји од 1860. године.

ФАБРИКА НАМЕШТАЈА И СТОВАРИШТЕ
НАСЛЕДНИКА НИКОЛЕ ДУСИНГА
 У НОВОМ САДУ

Ханска улица бр. 1. преко пута од ерпеке основне нар. школе препоручује своје велико, богато сортирано стовариште намештаја за спаваће собе и трапезарије, као и свију врста тапецираних гарнитура за салоне у сваком стилу по јевтиним ценама.

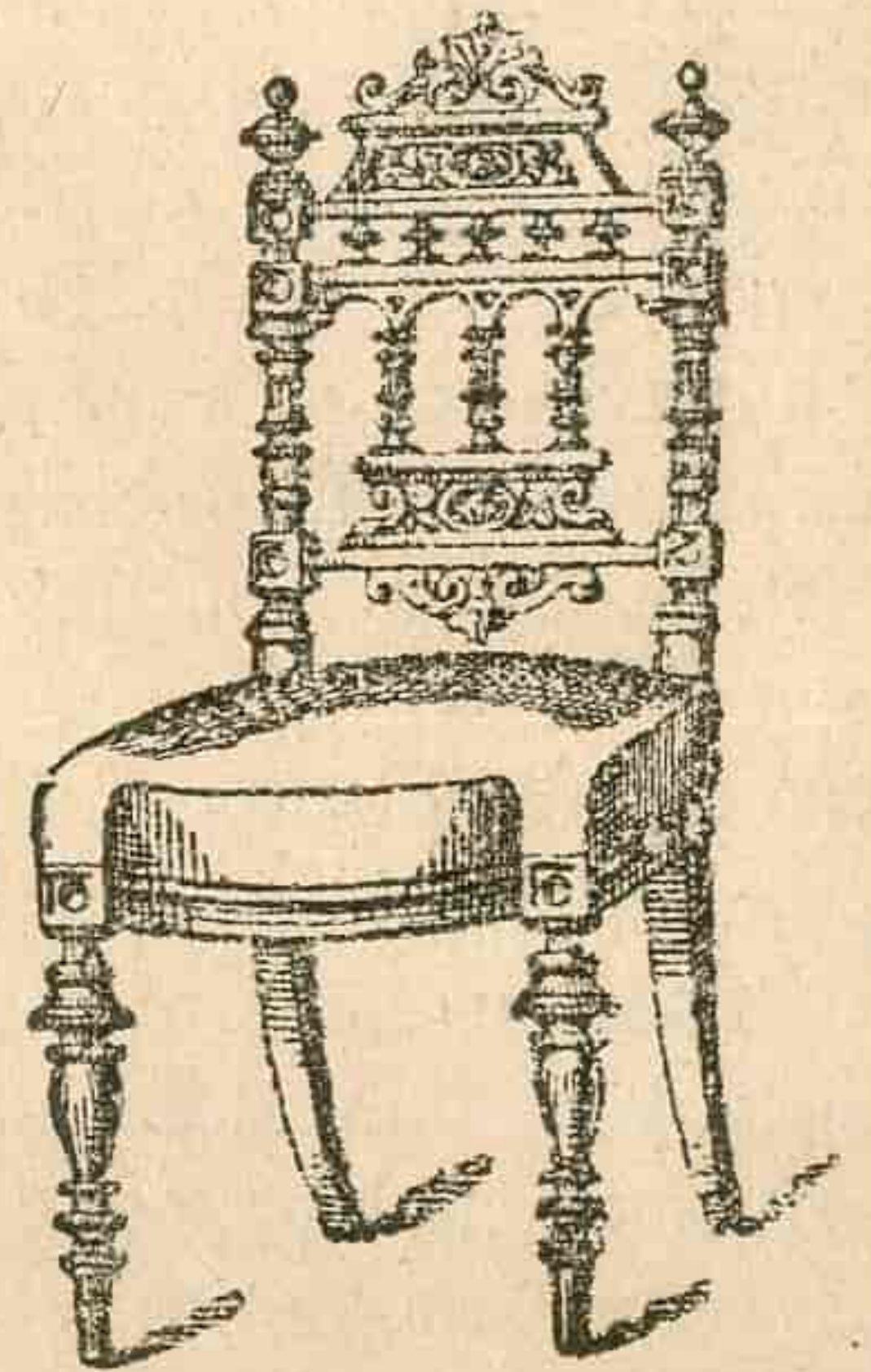
Даље: шифонера, кревета, столова, ноћних и за умивање, орманчића, креденца, дивана, огледала, мадраца, столица,

СЛИКА,
 у тамној и политираној изради а солидној каквоћи и са врло јевтиним ценама.

Избор у ћилимовима, простирачима и завесама.

Препоручујемо нашу нову уређену радионицу са машинским радом за израду свију врста намештаја по жељи. 3—12

Солидна послуга! — Јевтине цене! (О солидној послуги најбоље референције.)

ТРГОВАЦ

у већем мјесту са добром трговином, - жели се ради жени дбе упознати са госпојицом 18—22 год. у кућанству добро одгојеном те са миразом од 8—12.000 круна. Озбиљне понуде са сликом сласти на уредништво листа под шифром, „Срећа у браку“
 Дискреција строго зајамчена.

За пролетњу сезону
 стигао ми је врло богат
 избор
 у мушкој и женској
 конфекцији

као и највећи избор у женским костимима, шосовима, вуненим и батистаним блузама, све по најмодернијем енглеском и француском кроју. Послуга је уз најумеренију цену код српске фирме

П. Н. МОМИРОВИЋА

у Новом Саду, Главна ул. бр. 3.

3—12